

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA PSYCHOLOGIE

ROLE ŠKOLNÍHO PSYCHOLOGA VNÍMANÁ ŽÁKY
DIPLOMOVÁ PRÁCE

Marcela Zachová
Učitelství 1. stupně ZŠ

Vedoucí práce: PhDr. et PaedDr. Věra Kosíková Ph. D.

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni 1. června 2019

.....
vlastnoruční podpis

Ráda bych poděkovala vedoucí práce PhDr. et PaedDr. Věře Kosíkové, Ph. D. za její vedení, odbornou pomoc, trpělivý přístup a ochotu kdykoliv konzultovat při psaní této diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat vedení Základní školy v Rudné, které mi umožnilo provést výzkumné šetření na své škole. Děkuji celému pedagogickému sboru, Mgr. Michaele Dvořákové, školní psycholožce, a žákům školy, díky nimž mohl být výzkum uskutečněn.

ZDE SE NACHÁZÍ ORIGINÁL ZADÁNÍ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE.

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK	3
ÚVOD	4
1. HISTORIE ŠKOLNÍ PSYCHOLOGIE	5
1.1 VÝVOJ ŠKOLNÍ PSYCHOLOGIE VE SVĚTĚ	5
1.2 VÝVOJ ŠKOLNÍ PSYCHOLOGIE U NÁS	5
2 ŠKOLNÍ PSYCHOLOGIE	7
2.1 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA ŠKOLNÍ PSYCHOLOGIE	7
2.2 LEGISLATIVNÍ VYMEZENÍ ŠKOLNÍ PSYCHOLOGIE	8
3 ŠKOLNÍ PSYCHOLOG	10
3.1 ŠKOLNÍ PORADENSKÁ PRACOVNÍŠTĚ	10
3.2 PRACOVNÍ NÁPLŇ ŠKOLNÍHO PSYCHOLOGA	11
3.3 ODBORNÉ KOMPETENCE ŠKOLNÍHO PSYCHOLOGA	14
4 ŠKOLA JAKO SOCIÁLNÍ SÍŤ	16
4.1 ŠKOLNÍ PSYCHOLOG A VEDENÍ ŠKOLY	16
4.2 ŠKOLNÍ PSYCHOLOG A UČITELÉ	17
4.3 ŠKOLNÍ PSYCHOLOG A ŽÁCI	20
4.3.1 školní psycholog a třída	20
4.3.2 školní psycholog a jednotliví žáci	21
4.3.3 Vnímání psychologa žáky	22
4.4 ŠKOLNÍ PSYCHOLOG A RODIČE ŽÁKŮ	23
5 ŽÁK JAKO KLIENT	25
5.1 METODY, POSTUPY A DIAGNOSTICKÉ NÁSTROJE	25
5.2 VZDĚLÁVACÍ PROBLÉMY ŽÁKŮ	26
5.2.1 zápis žáků do školy	26
5.2.2 studijní problémy žáků	26
5.2.3 žáci se speciálními vzdělávacími potřebami	27
5.2.4 mimořádně nadaní žáci	28
5.3 VÝCHOVNÉ PROBLÉMY ŽÁKŮ	29
5.4 PROBLÉMY PLYNOUCÍ Z NARUŠENÍ VZTAHŮ VE SKUPINĚ	30
6 METODOLOGIE	32
6.1 CÍLE A HYPOTÉZY VÝZKUMU	32
6.2 METODY VÝZKUMU	32
6.3 POLOŽKY DOTAZNÍKU OVĚŘUJÍCÍ HYPOTÉZY:	34
6.4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU	36
6.5 POSTUP VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	37
7 PREZENTACE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	38
7.1 VÝSLEDKY ROZHOVORU SE ŠKOLNÍM PSYCHOLOGEM	38
7.2 INTERPRETACE DAT ZÍSKANÝCH Z DOTAZNÍKU PRO ŽÁKY	38
7.3 INTERPRETACE DAT ZÍSKANÝCH Z DOTAZNÍKŮ PRO PEDAGOGY	48
8 VERIFIKACE HYPOTÉZ	57
9 DISKUZE	59
ZÁVĚR	61
RESUMÉ	62
RESUMÉ	63
SEZNAM LITERATURY	64

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ..... 67
PŘÍLOHY I

SEZNAM ZKRATEK

APA – Americká psychologická asociace

ISPA – International School Psychology Association

AŠP – Asociácia školskej psychologie

PPP – Pedagogicko-psychologická poradna

SPC – Speciálně pedagogické centrum

IVP – Individuální vzdělávací plán

SPU – specifické poruchy učení

SPUCH – specifické poruchy učení a chování

ŠPP – školní poradenské pracoviště

ÚVOD

V současné době narůstá počet škol, ve kterých se nově uplatňuje profese školního psychologa. Přestože o školní psychologii jsme mohli slyšet už od konce devadesátých let 20. století, teprve nyní, po jejím ukotvení v legislativě, je o služby školního psychologa velký zájem. Školní psycholog působí nejen diagnosticky a terapeuticky, ale hlavně preventivně. Protože je součástí školního poradenského zařízení, může jednat velice rychle. Na vyšetření se nemusí dlouho čekat, vše probíhá na půdě školy.

Školní psycholog pracuje s vedením školy, je metodicky nápomocen učitelům, řeší problémy s žáky školy, konzultuje se zákonnými zástupci dětí. Vzhledem k tak široké klientele je předpokladem pro jeho úspěšnou práci vytvoření pozitivní vztahové sítě.

Skladba žáků na školách se za poslední dobu dost změnila. Do škol přichází žáci se zdravotním postižením, žáci s nějakým handicapem, kteří dříve navštěvovali speciální školy, nebo děti z odlišných sociokulturních oblastí či cizinci. Problémem se stává chování některých žáků a mění se jejich vztahy. Náročnější může být komunikace s rodiči, protože se také do určité míry změnil postoj k učitelské profesi (Vágnerová, 2005). V řešení těchto problémů by měla pomoci právě služba školního psychologa.

Téma mé diplomové práce „*Role školního psychologa vnímaná žáky*“ souvisí s nástupem školního psychologa na naši školu. Jako pedagog jsem se chtěla o náplni jeho práce dozvědět více. Zároveň mě zajímalo, jak jsou o jeho činnosti informováni žáci. O vztahové síti školního psychologa s vedením školy a pedagogy bylo již napsáno mnoho diplomových prací, mohu-li jmenovat *Školní psycholog očima učitelů ZŠ* (Finková, 2007), *Školní psycholog a jeho vztah k učiteli* (Machová, 2005) nebo *Důvěra ve vztazích mezi učiteli a začínajícím psychologem* (Suchardová, 2009). Ve své práci bych se proto chtěla věnovat převážně žákům jako klientům psychologa a odpovědět na otázku, jak děti profesi školního psychologa vnímají.

V teoretické části se zaměřuji na počátky a vývoj školní psychologie u nás a v zahraničí. Chtěla bych nastínit prostředí, ve kterém školní psycholog pracuje, a popsat náplň jeho činností s jednotlivými klienty. Významnou část věnuji práci s jednotlivými žáky, s jakými problémy za školním psychologem přichází. V praktické části se pokusím zmapovat vědomosti žáků o práci školního psychologa na Základní škole v Rudné formou dotazníkového šetření a chtěla bych zjistit, které činnosti školního psychologa využívají pedagogové nejčastěji.

1. HISTORIE ŠKOLNÍ PSYCHOLOGIE

1.1 VÝVOJ ŠKOLNÍ PSYCHOLOGIE VE SVĚTĚ

Na přelomu 19. a 20. století se poprvé objevuje pojem „školní psychologie“. Vytváří se ve dvou směrech, a to v linii americké a linii evropské. Školní psychologové v USA se zabývají testováním žáků (první střediska pro testování a poradenství pro školní děti vznikla v Chicagu již v roce 1899) (Štech, Zapletalová, 2013, s. 18). Pracují s dětmi vyžadujícími speciální vzdělávací potřeby. Na základě diagnostiky pak radí učitelům, jak s žáky pracovat. Na tuto službu už ale nenavazuje žádné poradenské zařízení.

V roce 1947 v rámci Americké psychologické asociace (APA) vznikla Divize školní psychologie, čímž byla školní psychologie zařazena mezi ostatní psychologické disciplíny. V roce 1969 byla vytvořena Národní asociace školních psychologů.

Vydání časopisu *Journal of School Psychology* v roce 1963 bylo významnou událostí. V roce 1982 vychází reprezentativní učebnice *Handbook of School Psychology*.

V Evropě bylo založeno středisko školních služeb v Londýně Burtem v roce 1912, kde psychologové užívali titul „školní psycholog“. Zavádění školní psychologie ve větším rozsahu začalo až po druhé světové válce (Štech, Zapletalová, 2013, s. 18).

V Evropě se jednotlivé země liší svými školskými systémy, což ovlivňuje i systém poradenských služeb. Práce školního psychologa je chápána více komplexně. Zabývá se prevencí a pracuje se všemi dětmi, pomáhá při rozvoji kvalitních přístupů ve vyučování, zajišťuje podporu a rozvoj dobrého školního a třídního klimatu.

Pro rozvoj školní psychologie mělo velký význam ustanovení *International School Psychology Association (ISPA)* v roce 1982. V současnosti sdružuje více než 60 zemí světa (Kavenská a kol., 2011).

1.2 VÝVOJ ŠKOLNÍ PSYCHOLOGIE U NÁS

Snaha zařadit psychologickou službu do škol se datuje k roku 1911, kdy W. Stern podal návrh, aby na školských úřadech velkých měst byly zřizovány úřady školních psychologů. Poukazuje na jejich odborné pedagogické nebo pedagogicko-psychologické vzdělání. Zdůrazňuje, že takto vzdělaný člověk pomáhá řešit výchovně vzdělávací problémy ve škole. Na přelomu dvacátých a třicátých let vychází první publikace a články zabývající se školním psychologem (Hvozdík, 1986).

Po druhé světové válce docházelo k rozvoji školní psychologie hlavně na Slovensku, kde byla prosazována J. Hvozdíkem a L. Ďuričem. Koncem padesátých a šedesátých let se začala ustavovat profese školního psychologa. V Bratislavě, Košicích a později v Banské Bystrici vznikly Psychologické výchovné kliniky. Od konce šedesátých let probíhalo ověřování působení školního psychologa přímo na školách. Avšak osmdesátá léta přinesla budování sítí poraden (Furman a Poliach, 1996).

Teprve po roce 1989 se začala výrazně prosazovat tendence zavést psychologa přímo do škol. V červnu 1990 byla ustanovena Asociace školní psychologie ČSFR. Po rozdělení Československa existovala pouze slovenská Asociácia školskej psychologie (AŠP). Od roku 1997 pracuje také česká sekce. AŠP SR a ČR je členskou organizací ISPA.

V 90. letech, i bez legislativní podpory, pracovalo na školách menší množství školních psychologů. Ti se v rámci prevence zaměřovali na všechny děti ve škole a tvořili tak jakýsi první okruh psychologické podpory. Na ně pak navazuje síť školských poradenských zařízení poskytujících pedagogicko-psychologické poradenství (Mareš, 1998).

Zásadní zlom ve zrychlení rozvoje školní psychologie přineslo vydání Vyhlášky 72 Sb./2005 o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních, která vymezuje činnost školního psychologa. Neméně důležitou roli hrají pravidelné semináře a odborné konference, které se konají jednou do roka střídavě na Slovensku a ve Zlíně od roku 1993. Zde si zástupci školních psychologů, pracovníci vysokých škol, ale i učitelé předávají zkušenosti z praxe, informace o nových přístupech v diagnostice a terapii (Štech, Zapletalová, 2013).

2 ŠKOLNÍ PSYCHOLOGIE

2.1 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA ŠKOLNÍ PSYCHOLOGIE

Pokud chceme definovat pojem školní psychologie, nacházíme v textech různá pojetí této definice. Podle Hartla a Hartlové je školní psychologie oborem, který se zaměřuje na problémy vývoje a růstu školních dětí a který psychologicky zkoumá průběh, podmínky a výsledky školní výchovy a vzdělávání (Hartl, Hartlová, 2000).

Hvozdík chápe školní psychologii jako profesionální psychologii školy, která zkoumá a vysvětluje psychologické aspekty činnosti školy jako výchovně vzdělávacího systému (Hvozdík, 1986, s. 31).

Dle J. Mareše školní psychologie zkoumá a řeší výchovné a vzdělávací problémy ve školním kontextu z psychologického hlediska, pomáhá jednotlivým žákům i školním třídám, učitelům, vedení škol s jejich specifickými problémy, ale radí také rodičům v jejich výchovném působení (Čáp, Mareš, 2001).

Marie Vágnerová (2005) definuje školní psychologii jako disciplínu, která pomáhá aplikovat obecné psychologické poznatky na školní praxi a poskytuje různé psychologické služby všem, přímým i nepřímým účastníkům výchovně vzdělávacího procesu, to jest učitelům, žákům i jejich rodičům. Zabývá se všemi dětmi, nikoli jen těmi, které mají nějaké školní problémy (Vágnerová, 2005).

Stanislav Štech uvádí, že klíčovými znaky vystihujícími specifčnost školní psychologie je její lokace neboli umístění a také délka pobytu ve škole (Štech, Zapletalová, 2013). Obsahem školní psychologie tak budou činnosti spojené se životem školního zařízení a jeho subjektů. Konkrétně chápe školní psychologii jako označení užívané v obecnější poloze pro profesionály vyškolené v psychologii a pedagogice, kteří jsou specialisty v poskytování psychologických služeb žákům, v rodinách a v dalších sociálních prostředích, které ovlivňují jejich růst a vývoj (Štech, In Kavenská, Smékalová, Šmahaj, 2011).

Školní psychologie je dynamicky se rozvíjející aplikovaná psychologická disciplína, kterou ve svém principu řadíme do oblasti psychologie pedagogické, ale výrazně ji přesahuje. Svým obsahem má bliž k psychologii vývojové či klinické, uplatňují se zde také aplikované psychologické obory.

Rozdíl mezi školní a poradenskou psychologií je dán obsahem a formou jejich činností. Školní psycholog pracuje přímo v terénu školy. Jakmile se objeví problém, je

schopen okamžitě reagovat a pomoci. Preventivně pracuje se všemi žáky školy, dlouhodobě je pozoruje a může průběžně vyhodnocovat případná opatření. Úzce spolupracuje se speciální pedagogikou v péči o specificky oslabené či znevýhodněné žáky. Své postupy a závěry konzultuje se speciálním pedagogem. Naproti tomu psycholog v pedagogicko-psychologické poradně má možnost využít standardnější podmínky pro diagnostikování, drží si odstup od systému školy a při vedení případu využívá intervize dalších kolegů (Braun a kol., 2014).

2.2 LEGISLATIVNÍ VYMEZENÍ ŠKOLNÍ PSYCHOLOGIE

Již na počátku devadesátých let se na některých školách začali objevovat školní psychologové, přestože zakotvení v zákoně doposud chybělo. Žáci museli docházet se svými problémy do školských poradenských zařízení, do pedagogicko-psychologické poradny (PPP) nebo speciálně pedagogického centra (SPC). Někteří vyhledávali pomoc psychologů i mimo školství. V roce 1998 byl vydán Metodický list k poskytování poradenských služeb na školách a školských zařízeních č. j. 13409/98-24, který vymezoval kvalifikační předpoklady školních psychologů a doporučoval jejich náplň práce (Braun a kol., 2014).

Školský zákon 561/2004 Sb., v § 44 uvádí, že hlavním cílem základního vzdělávání je kromě jiného osvojit si potřebné strategie učení a na jejich základě chránit své fyzické a duševní zdraví. Zákon o pedagogických pracovnících 563/2004 Sb., § 2 zařazuje psychologa mezi pedagogické pracovníky.

V roce 2004 byla publikována Koncepce poradenských služeb poskytovaných ve škole, která je součástí Věstníku MŠMT ČR, 2005, roč. LXI, č. 7, č. j. 27 317/2004-24 (Kavenská a kol., 2011). Psycholog je zařazen do školního poradenského pracoviště, zejména ve školách nad 500 žáků.

Školní psychologie byla zakotvena v zákoně v roce 2005, kdy vstoupila v platnost Vyhláška č. 72/2005 Sb., ve znění pozdějších změn, o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, která umožňuje školám, podle § 7, zaměstnávat školního psychologa a speciálního pedagoga. Díky tomu se tak školní psycholog stává součástí školního poradenského pracoviště (Lazarová, 2008). Tato vyhláška prošla několika úpravami, a proto uvádím: Vyhláška č. 116 ze dne 15. dubna 2011 a Vyhláška č. 197 ze dne 2. června 2016, kterými se mění Vyhláška č. 72/2005 Sb.

Součástí vyhlášky je příloha č. 3, která vymezuje standardní činnosti školního psychologa.

Mezi ně patří:

- diagnostika a depistáž
- konzultační, poradenské a intervenční práce
- metodika práce a vzdělávací činnost

(Vyhláška č. 72/2005 Sb., ve znění pozdějších předpisů)

Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků mimořádně nadaných upřesňuje, jak vytvořit podmínky pro úspěšné studium všech dětí.

Pro činnost školního psychologa a vedení jeho dokumentace je také důležitý Zákon o ochraně osobních údajů 101/2000 Sb. ve znění dalších úprav a také další zákonné normy – zákon o sociálně-právní ochraně dětí nebo o trestněprávní odpovědnosti dětí a mládeže. Dokumentace je oddělena od školní matriky a závěry jeho působení nejsou škole k dispozici. Pokud školní psycholog pracuje s konkrétním dítětem, musí rodič vyjádřit svůj souhlas s daným postupem a musí být informován o průběhu a závěrech či jiných doporučeních pro školní práci (Braun a kol., 2014).

V naší republice byl přijat etický kodex školní psychologie, o který se při své práci školní psycholog opírá.

3 ŠKOLNÍ PSYCHOLOG

3.1 ŠKOLNÍ PORADENSKÁ PRACOVIŠTĚ

Dnešní společnost klade vyšší nároky na vzdělávání, odbornost, sociální a osobnostní vlastnosti jedinců. Je proto důležité, aby základní školy opouštěli žáci, kteří mají dostatek informací, které umí využít v praktickém životě, ale zároveň, aby ze škol odcházeli jedinci, uvědomující si svoji osobnost, své vlastnosti a schopnosti. Lidé, kteří umí řešit své problémy a problémy v okolí. Ve školách se žáci setkávají s řadou problémových situací, které neumí sami vyřešit, a proto se snaží vyhledat odbornou pomoc. Pro tyto účely byla na školách zřízena poradenská pracoviště. Jejich úkolem je zajišťování poradenských a konzultačních služeb pro pedagogy, žáky a jejich rodiče. Základním principem těchto zařízení je zaručit všem ochranu osobních údajů a vřelé, důvěrné jednání. Za poskytování služeb ve škole je zodpovědný ředitel školy, popřípadě jím pověřená osoba (Zapletalová, 2001).

Poradenské služby na školách zajišťuje:

- Výchovný poradce (karierový poradce)
- Školní metodik prevence
- Speciální pedagog a školní psycholog
- /Asistent (speciálního) pedagoga/

Ne každá škola disponuje zmiňovanými pracovníky. „Školská poradenská pracoviště jsou realizována ve dvou úrovních z hlediska zapojených odborníků:

- 1. Model základní (musí být na každé škole), ve které jsou poradenské služby zajišťovány výchovným poradcem a školním metodikem prevence.
- 2. Model rozšířený (dle možností školy) je doplněn dalšími odborníky – školním psychologem, školním speciálním pedagogem“ (Kucharská in Bendl 2008).

Vedení školy společně s již zmíněnými pracovníky vypracuje Program školního poradenského pracoviště na zabezpečování pedagogicko-psychologického poradenství poskytovaného ve škole. Program obsahuje cíle a úkoly školního poradenského pracoviště. Je rok co rok aktualizován, aby zahrnoval nejnovější poznatky a přístupy a vytvářel tak nejlepší podmínky pro žáky, jejich rodiče a pedagogy. Koordinuje služby se zařízeními

poskytujícími pedagogicko-psychologické, speciálněpedagogické a preventivně-výchovné služby. Zabezpečuje také koordinaci služeb poskytovaných jinými resorty a nestátními subjekty (Zapletalová, 2001).

Program si mimo jiné klade za cíl:

- Vytvářet kladné sociální klima ve škole
- Pracovat se všemi subjekty školy a vytvořit tak širokou základnu preventivní činnosti
- Posilovat průběžnou a dlouhodobou péči o neprospívající žáky a vytvořit předpoklady pro zlepšení jejich prospěchu
- Řešit včas problémy spojené se školní docházkou
- Připravit podmínky a rozšířit možnosti integrace žáků se zdravotním postižením
- Sledovat účinnost preventivních programů školy a vytvořit metodické zázemí pro jejich vytváření

3.2 PRACOVNÍ NÁPLŇ ŠKOLNÍHO PSYCHOLOGA

Se zavedením pracovní pozice školního psychologa na školách, vzniká nový typ poradenských služeb. Školní psycholog pracuje přímo v terénu, může jednat okamžitě v krizových situacích. Je všem klientům nablízku, zná jednotlivé žáky a celé třídní kolektivy. Jeho výhodou je znalost pedagogického sboru a školního klimatu.

Jak už jsem se zmínila v předchozí kapitole, náplň činností školního psychologa vymezují standardy činností školního psychologa ukotvené ve vyhlášce. Podle ní může školní psycholog vykonávat pouze ty pedagogicko-psychologické činnosti, ke kterým získal kompetence pregraduálním vzděláním a absolvováním příslušného výcviku nebo některého z programů dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků. Vyhláška dále uvádí, že se školní psycholog podílí na vytváření programu poskytování pedagogicko-psychologických poradenských služeb ve škole, včetně programu primární prevence. Komunikuje s vedením školy, pedagogy, žáky a zákonnými zástupci (Vyhláška č. 72/2005 Sb. ve znění pozdějších předpisů).

Standardní činnosti dělíme do tří okruhů, a to na činnosti diagnostické a depistáž; konzultační, poradenské a intervenční práce; metodická práce a vzdělávací činnost.

Mezi depistáž a diagnostické činnosti patří zjišťování sociálního klimatu ve třídě; činnosti zaměřené na vyhledávání žáků se specifickými poruchami učení a chování; vyhledávání žáků nadaných; spolupráce při zápisu do prvního ročníku základní školy či realizace screeningů, anket a dotazníků ve škole. Dále sem řadíme individuální psychodiagnostické činnosti se žáky s výukovými a výchovnými problémy, s mimořádným nadáním, rizikovým chováním (Braun a kol., 2014).

K okruhu konzultační, poradenské a intervenční práce můžeme zařadit péči o integrované žáky, což znamená pomoc při sestavování individuálních vzdělávacích plánů, konzultace a poradensko-psychoterapeutické vedení žáků, ať už žáků s rizikovým chováním, nebo žáků s výchovnými a výukovými problémy. Do této kategorie také náleží poskytování služeb psychologického poradenství v osobních problémech žáků; krizová intervence pro žáky a poradenství zaměřená na zpracování krize; poskytování služeb v oblasti kariérového poradenství; skupinová a individuální práce se žáky zaměřená na osobní rozvoj žáků, na techniky a hygienu učení. Školní psycholog zajišťuje společné konzultace se žáky a jejich zákonnými zástupci při řešení výukových a výchovných problémů a v osobních problémech žáků. Provádí skupinové práce se žáky zaměřené na osobní rozvoj žáků, společně s třídním učitelem se podílí na vedení preventivních programů a pomáhá při realizaci aktivit se žáky zaměřenými na řešení multikulturní problematiky ve škole (Štech, Zapletalová, 2013).

Třetí okruh, metodická práce a vzdělávací činnost, zahrnuje činnosti jako je participace na přípravě programu zápisu do 1. ročníků základního vzdělávání a na přípravě přijímacího řízení ke vzdělávání na střední škole; metodická pomoc třídním učitelům, konzultace a metodické vedení; koordinace poradenských služeb poskytovaných ve škole i mimo školu a spolupráce se školskými poradenskými zařízeními, zdravotnickými a dalšími zařízeními; prezentační a informační činnost, besedy a osvěta určené zákonným zástupcům; účast na pracovních poradách školy.

Tak jako u jiných profesí i zde se objevuje rozdíl mezi předepsanými činnostmi a jejich uskutečňováním. Podle Štecha existuje rozdíl mezi činnostmi, které psycholog vykonává nejčastěji, téměř každodenně, a činnostmi, které se objevují méně často, ovšem představují značnou zátěž a leckdy jsou prubířským kamenem jeho profesionality (Štech, Zapletalová, 2013, s. 78).

Nejčastěji vykonávané činnosti řadí do čtyř kategorií:

1) Intervence při řešení výchovných problémů žáků (šikana, agrese, drogy, nekázeň). Pro ně je charakteristické rychlé řešení akutních problémů, jako je záškoláctví, náhlé zhoršení prospěchu, nevysvětlitelný neklid žáka.

2) Činnosti týkající se prospěchu a učení žáků, selhání ve vzdělávání. Na prvním stupni se jedná o velmi důležitou činnost. Týká se diagnostiky a nápravy specifických poruch učení. Psychologové se věnují také žákům, kteří mají problémy s učením. Tyto problémy však nejsou zařazeny pod vývojové poruchy. Například motivace k učení, analýza neprospěchu, diagnostika studijních předpokladů, nácvik vhodných strategií k učení. Velmi důležitou pracovní náplní je úkol integrovat žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, ať už smyslově, tělesně či mentálně postižené, nebo žáky nadané, kterým je potřeba vytvořit vhodné podmínky pro jejich další rozvoj.

Následuje 3) mediační činnost, kdy psycholog zasahuje do vztahů aktérů ve škole. Hlavním předmětem činnosti psychologa je práce na interpersonálních vztazích. Jde o dlouhodobé mediační činnosti: odstraňování komunikačních bariér a řešení konfliktů ve třídě, mezi učitelem a žáky, mezi žáky, mezi rodičem a dítětem, mezi rodiči a pedagogem.

4) Vzdělávání učitelů, osvětová činnost (přednášky, semináře, informační setkání). Méně frekventovaná činnost, kde cílovou skupinou jsou učitelé, někdy žáci nebo zákonní zástupci. Psycholog se podílí na projektech nebo jednorázových aktivitách školy. Velmi často se jedná o preventivní programy, ankety a jednání s dalšími odbornými institucemi zabývajícími se péčí o dítě. (Štech, Zapletalová, 2013).

Štech (2013) dále zmiňuje činnosti, které řadí mezi nejnáročnější. Do této kategorie řadí činnosti spojené s rodinou a její dysfunkcí. Velmi náročná jsou sezení, kdy zákonní zástupci dítěte nechtějí připustit problém, např. zanedbání péče o dítě, úzkostné stavy dítěte plynoucí z rodinné situace a jiné. Při řešení těchto problémů je nutná spolupráce rodičů a porozumění ve škole, kdy psycholog je nucen nějakým způsobem sdělit citlivé informace o rodině a tím informovat pedagogy o potížích žáka. Komplikací mohou být i obavy rodičů z přílišného propojení psychologa se školním systémem.

Podle Štecha (2013) velmi náročné pro činnost psychologa jsou situace, kdy do jeho práce nevhodně zasahují učitelé, chtějí necitlivě řešit chování žáků před veřejností, zkreslují informace získané od psychologa nebo jeho práci kritizují, nenavazují na ni.

Kritickou a náročnou situací může být též péče o žáka s vážnou nemocí, následná péče o žákyni se sebevražednými sklony nebo rozplétání nejasného případu, kdy psycholog musí plnit roli tzv. „soudce“, např. při nařčení ze šikany (Štech, Zapletalová, 2013).

Činnost psychologů, jak ve svém šetření píše Bartošová, je dána průběhem školního roku. V září na začátku školního roku, kdy nastupují noví žáci do škol, se psycholog účastní různých adaptačních a seznamovacích kurzů. Žáci z prvního stupně přechází do 6. tříd, a tak psycholog vyhledává problémy, které by s tímto přechodem mohly nastat. Sleduje žáky nově přicházející do 1. ročníků. U těch může nastat situace, kdy je potřeba dodatečného rozhodnutí o odkladu školní docházky. Během podzimu se provádějí tzv. profiorientace, vzhledem k tomu, že po Novém roce žáci 9. ročníků podávají přihlášky na střední školu. V té době je také čas na diagnostiku tříd (zjišťování klimatu ve třídě, sociometrie), protože nové třídy se už znají a staré třídy si na sebe po prázdninách už zvykly. Kolem pololetí se na školách řeší výchovné problémy a prospěch žáků. Psycholog se také účastní třídních schůzek, které se konají každé čtvrtletí. Začátkem dubna probíhají zápisy do 1. tříd a v některých školách přípravné programy pro budoucí prvňáčky. Během školního roku škola často ve spolupráci se školním psychologem organizuje preventivní a vzdělávací akce (Bartošová, 2011, s. 59).

3.3 ODBORNÉ KOMPETENCE ŠKOLNÍHO PSYCHOLOGA

Školní psycholog je ve své praxi nucen řešit široké spektrum potencionálních problémů. Řešení těchto problémů mu umožňují odborné kompetence diagnostické a terapeutické (intervenční). Ve svém obsahu jsou odlišné od kompetencí pedagogů.

Diagnostické kompetence vycházejí z nástrojů klinické psychodiagnostiky, mezi něž patří rozhovor, pozorování, rozbor produktů činností, anamnéza. Školní psycholog si vytváří vlastní databázi nástrojů, jimiž je schopen diagnostikovat osobnost žáka, její vývoj a případnou abnormalitu. Dokáže posoudit úroveň rozumových předpokladů, úroveň paměti a pozornosti, možný výskyt specifických poruch učení. Diagnostikuje zájmy, nadání a dovednosti jednotlivců. Pozoruje žáka v celém sociálním kontextu. Sleduje rodinné prostředí, styl výchovy, komunikační schopnosti, vztahy ve třídě a mezi spolužáky, popřípadě poruchy chování. Jeho činnost je zaměřena na dlouhodobé diferenciatně-diagnostické postupy, které povedou žáka k následné péči specialistů nebo zefektivní strategie péče o něj ve škole (Braun a kol., 2014, s. 199).

Terapeutické (intervenční) kompetence jsou dány vzděláním a zkušenostmi školních psychologů. Absolvent provádí intervence ve třídě, podpůrnou individuální psychoterapii a dává konzultace. Psycholog s delší dobou praxe, zkušenější, poskytuje terapeutické intervence podle absolvovaného terapeutického směru. Vzdělání ve skupinové terapii

využívá při práci se třídou, ve skupinových aktivitách. Může též nabídnout rodinnou terapii, relaxace, muzikoterapii nebo dramaterapeutické aktivity.

Školní psycholog nemůže nahradit psychoterapeutická centra, měl by však s nimi spolupracovat (Braun a kol., 2014, s. 199).

4 ŠKOLA JAKO SOCIÁLNÍ SÍŤ

Škola, jako celek, představuje složitou sociální síť osob a vztahů mezi nimi. Školní psycholog má v ní specifické postavení. Při své práci se dostává do kontaktu s vedením školy, pedagogy, žáky a jejich zákonnými zástupci. Pro výkon jeho profese znamenají vztahy mezi těmito osobami potenciálně kritická místa, poněvadž každý z nich může práci psychologa nějakým způsobem posílit nebo ohrozit. Délka pobytu ve škole mu umožňuje lepší orientaci v tomto systému.

4.1 ŠKOLNÍ PSYCHOLOG A VEDENÍ ŠKOLY

Za provoz školy odpovídá ředitel školy. Ten je také zodpovědný za fungování školského poradenského pracoviště. Přijímá školního psychologa za účelem zlepšení dosavadního stavu školy. Pracovněprávní vztah uzavírá na základě platných předpisů, tj. zákona o pedagogických pracovnících a katalogu prací, v němž je profese psychologa vymezena (Štech, Zapletalová, 2013, s. 117). Ředitel má určitou představu o práci psychologa, např. pomoci problémovým žákům, být nápomocen pedagogům při řešení krizových situacích, při vypracovávání individuálních vzdělávacích plánů, při komunikaci s rodiči. Pokud se ředitel dobře orientuje ve standardních činnostech psychologa, vymezených legislativou, jsou jeho představy o roli školního psychologa ve škole a o jeho spolupráci s pedagogickým sborem přesnější.

Při sjednávání kontraktu mezi školou a psychologem definuje školní psycholog své kompetence a ředitel potřeby školy (Braun a kol., 2014, s. 18). Přijetí psychologa je ovlivněno nejen jeho odbornými kompetencemi, ale také schopností komunikace s vedením školy a získáváním důvěry u žáků a pedagogů. Vedení školy by mělo být informováno o dalším plánovaném postgraduálním vzdělávání a výcvicích školního psychologa, aby si mohlo udělat představu o rozsahu nabídek jeho služeb, jaké jsou jeho silné profesní stránky, nebo které aspekty školního dění nejsou podle něj tak důležité. Někteří školní psychologové se zaměřují hlavně na činnost s jednotlivými žáky, čímž v podstatě kopírují model práce v poradenských zařízeních. Školní psycholog by však měl nabídnout širokou škálu činností, měl by pracovat se vztahy ve škole a komunikovat o problémech v ní.

Ředitel školy je odpovědný za vytvoření příznivých podmínek pro vstup psychologa do školy i po stránce materiální. Aby se nedostal do konfliktu se zákonem na ochranu

osobních údajů (zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních dat), musí pro práci psychologa zajistit samostatnou pracovnu. Ta by měla být vybavena osobním počítačem, tiskárnou a telefonem, který nemá společnou linku se školou. Interiér místnosti by měl být vybaven tak, aby navodil příjemnou, klidnou atmosféru při sezeních. Zároveň by měla být místnost odhlučněna, aby všudypřítomný hluk ve škole nerušil práci psychologa s klienty. Pokud školní psycholog vykonává skupinové a relaxační práce, měl by mít k těmto účelům k dispozici ještě jednu místnost.

Ředitel školy odpovídá za práci psychologa ve škole, společně formulují náplň práce, která vychází ze standardních činností školního psychologa ukotvených v legislativních předpisech. Kontroluje činnosti školního psychologa, který svou práci vykazuje v přehledném výkazu práce tak, aby řediteli školy bylo zřejmé, jakým činnostem se v daném měsíci psycholog věnoval. K zajištění optimální oboustranné komunikace si stanoví pravidelné termíny schůzek, případně setkání s dalšími členy školního poradenského pracoviště (Štech, Zapletalová, 2013, s. 117).

Na začátku školního roku ředitel školy informuje rodiče o působení školního psychologa ve škole. Seznamuje je s pravidly práce školního psychologa, kdy je ve škole přítomen a s organizací jeho služeb. Úkolem ředitele školy je též ukotvení postavení školního psychologa ve vnitřních dokumentech školy. V těchto dokumentech podrobně rozepisuje působení školního psychologa, tj. rozsah jeho služeb pro žáky, jejich zákonné zástupce a pedagogy. Je stanovena pracovní doba školního psychologa a podmínky, za jakých mohou žáci vyhledat jeho služby v průběhu vyučování (Štech, Zapletalová, 2013).

Kromě ředitele školy školní psycholog většinou úzce spolupracuje se zástupcem ředitele, který psychologovi pomáhá s organizací vstupů do třídy.

4.2 ŠKOLNÍ PSYCHOLOG A UČITELÉ

Prostřednictvím ředitele školy vstupuje školní psycholog do celého systému školy. Jeho činnosti se zaměřují na aktivity spojené s pedagogickým sborem, třídními učiteli, třídním kolektivem, jednotlivými žáky a jejich zákonnými zástupci. Pedagogický sbor je pro práci školního psychologa důležitým článkem v systému školy. Porozumění vzájemným vztahům mezi pedagogy může ovlivnit řešení problémů žáků, kteří jsou klienty psychologa. Může tak aktivně ovlivňovat práci učitelů a tím přispívat k proměně sociálního klimatu školy.

Mezi formy práce s učiteli patří konzultace, náslechy v hodinách, metodické vedení učitele, pomoc při integraci žáka, podpora učitele při komunikaci s rodiči, organizace vzdělávání pro pedagogy ve škole, intervence do práce se školními třídami atd.

Témata konzultací se většinou vztahují k běžné výchovně-vzdělávací práci učitele, k možnostem úprav vzdělávání žáků se specifickými vzdělávacími potřebami, k výchovným problémům spojených s rizikovým chováním žáků, s jejich školním hodnocením. Často jsou konzultovány příčiny školního neprospěchu žáků či problémová komunikace s jejich rodiči (Štech, Zapletalová, 2013).

Školní psycholog poskytuje metodickou podporu učitelům v úpravách školních vzdělávacích programů, jež se věnuje vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, včetně žáků mimořádně nadaných a žáků ze sociálně znevýhodněných rodin. Zde se psycholog snaží propojit poznatky z pedagogické psychologie o učení a z teorie stylů učení žáků a učitelova stylu výuky s poznatky oborových didaktik. Společně s učitelem pak stanoví postupy práce ve školní výuce, ale i postupy v domácí přípravě žáků. Tato forma práce je uplatňována při vytváření individuálního vzdělávacího plánu (IVP). Podklady k jeho vytvoření získává škola z poradenských zařízení.

Vhodným prostředkem ke sdílení je tzv. intervize, kterou školní psycholog využívá zejména při sdílení poznatků jak pracovat s problémovými žáky vykazujícími trvalý neprospěch, problémy s adaptací na školu či nepřizpůsobivým chováním. Učitelé si na těchto sezeních vyměňují zkušenosti s podobnými projevy žáků, seznamují se navzájem s postupy a metodami jak s těmito žáky pracovat a jak komunikovat s jejich rodinami. Školní psycholog zde hraje roli průvodce problémem a mediátora.

Intervence umožňuje školním psychologům zasáhnout zvenku do již probíhajícího procesu ve škole. Týká se jednotlivých učitelů nebo celého pedagogického sboru. Štech (2013) zmiňuje nejčastější intervence školního psychologa vyhledávané učiteli při:

- integraci žáků se specifickými poruchami učení (SPU)
- nápravě SPU a specifických poruch učení a chování (SPUCH)
- práci se vztahovými problémy žáků
- práci s neprospívajícími žáky
- práci se žáky cizinci
- práci s poruchami chování specifickými i nespecifickými
- práci s třídami a klimatem školních tříd
- práci s mimořádně nadanými nebo naopak se sociálně znevýhodněnými žáky

Zvláštní postavení v práci s pedagogickým sborem zaujímá třídní učitel. Kromě vykonávání běžné pedagogické činnosti přispívá též k osobnímu rozvoji žáka. Třídní učitel organizačně řídí a výchovně vede kolektiv žáků ve třídě. Se svou třídou tráví velké množství času. Je svým žákům průvodcem, mentorem, ale i oporou. Koordinuje výchovnou a vzdělávací činnost všech učitelů vyučujících ve třídě a spolupráci s rodiči. Nejedná se o administrativní funkci, ale o funkci výchovnou, kterou by měl školní psycholog třídnímu učiteli pomoci naplňovat (Průcha a kol., 2009).

Školní psycholog je nápomocen třídním učitelům různými variantami sociometrických metod při diagnostice a intervenci do sociální atmosféry a vztahů v třídních kolektivech. Jeho rolí je provádět intervence, vyhodnocovat postupy, analyzovat vztahy mezi žáky a učitelem. Je prostředníkem v komunikaci ve třídě, mezi třídou a třídním učitelem. Vyhledává a diagnostikuje problémové žáky. Mezi jeho činností patří i pomoc s organizací skupinových aktivit i zážitkové pedagogiky (Zapletalová, 2001).

Školní psycholog je součástí školního poradenského pracoviště. S pomocí kolegů vytváří koncepci školního poradenství, včetně dlouhodobých a krátkodobých cílů. Nejbližším spolupracovníkem školního psychologa je výchovný poradce. Společně řeší záležitosti žáků se specifickými poruchami učení nebo žáků s výchovnými problémy. Úlohou psychologa je diagnostika, oproti tomu výchovný poradce se zaměřuje na profesní orientaci žáků, komunikuje se zákonnými zástupci žáka a pomáhá při výběru střední školy či učiliště. Školní psycholog a výchovný poradce společně komunikují s pedagogicko-psychologickými poradnami nebo speciálními pedagogickými centry.

Školní metodik prevence zajišťuje primární prevenci sociálně patologických jevů. Školní psycholog mu pomáhá s realizací aktivit zaměřených na prevenci záškoláctví, závislostí, násilí, vandalismu, rizikových projevů sebepoškozování, kriminálního i nekriminálního chování a dalších patologických jevů. Monitoruje výskyt těchto problémů a konkrétní problémy řeší s žáky i třídami.

Důležitá je také spolupráce a komunikace s asistenty speciálního pedagoga a školními speciálními pedagogy, kteří pomáhají žákům se specifickými vývojovými poruchami učení. Společně hledají vhodné způsoby rozvoje dítěte, jak kompenzovat a minimalizovat jeho problémy, včetně zapojení do kolektivu a komunikace s ostatními dětmi (Braun a kol., 2014).

4.3 ŠKOLNÍ PSYCHOLOG A ŽÁCI

Se změnami ve školství, přichází také změna v pohledu na žáka. V současné době se nejedná pouze o předávání informací a vědomostí žákům, ale je zde i viditelný zájem o žáka v případě jakýchkoliv problémů při vzdělávání. K tomuto účelu je na školách školní psycholog. Ten pracuje s celým třídním kolektivem, nebo se samotnými žáky.

4.3.1 ŠKOLNÍ PSYCHOLOG A TŘÍDA

Mezi každodenní činnosti školního psychologa řadíme práci s třídním kolektivem. Základním cílem této práce je mapování sociálního klimatu ve třídách, podpora vzájemného respektu mezi žáky a vedení k úctě k druhým. Vytváření zdravého sociálního klimatu ve třídě, napomáhá vytvářet takové prostředí, ve kterém budou žáci lépe umět zvládat problémy a sami předcházet vzniku konfliktních situací.

Pro práci se třídou je důležitá spolupráce s třídním učitelem. Ten je v každodenním kontaktu se žáky a dokáže mnohem rychleji rozpoznat změnu v jejich chování. Všimá si problémů, které žáky trápí. Školní psycholog začíná svoji práci většinou v hodinách třídního učitele. Jedná se o tzv. „vstupy“ do tříd, kdy si vytváří prostor pro seznámení se s třídou, získává o ní přehled a poskytuje žákům informace o své činnosti a o možnostech spolupráce s ním.

Práce se třídou má dvě podoby. Nejdříve se školní psycholog zaměřuje na vytváření základního přehledu o všech třídách pomocí depistáže. Hlubkovou diagnostiku nebo intervenční práci využívá pouze s vybranými třídami nebo kolektivy. Pokud se ve třídách nedaří vytvořit vhodnou spolupracující atmosféru, pak se činnost psychologa orientuje na diagnostiku vztahů a sociálního klimatu ve školní třídě (Štech, Zapletalová, 2013).

K vzájemnému poznávání žáků, včasnému odhalování možných problémů organizuje školní psycholog skupinové aktivity ve třídě. Při práci se skupinou musí pečlivě vybírat a zvažovat formy a postupy činností, protože skupinová dynamika, vztahy a komunikace ve skupině mohou vést k otevření velmi citlivých míst. S každou třídou je nutné postupovat podle individuálních metod (Zapletalová, 2001).

Někteří psychologové považují práci se třídou za jednu z nejtěžších činností své práce. Jiní poukazují na její dobrou strukturovanost (programy prevence negativních jevů, diagnostika, konzultace). Naopak náročná se zdá být pro svou „seriálovost“: diagnostika vztahů a klimatu vyžaduje další pozorování, na jejichž základě jsou vytipovány skupiny

žáků a jednotlivci s potřebou individuální práce. Na to navazují skupinové činnosti, někdy vedoucí až k reedukaci celé skupiny (Štech, Zapletalová, 2013).

Výhoda práce se školní třídou je ta, že se problémy řeší tam, kde vznikly, v prostředí školy, čímž se vytváří vhodné prostředí pro jejich prevenci v budoucnosti.

4.3.2 ŠKOLNÍ PSYCHOLOG A JEDNOTLIVÍ ŽÁCI

Nejvíce času věnuje psycholog práci s jednotlivými žáky. Povaha práce s těmito žáky je dána věkem žáků, odborným zaměřením a zkušenostmi školních psychologů (Štech, Zapletalová, 2013, s. 97).

Práce školního psychologa začíná v okamžiku výskytu problému. Při práci s jednotlivými žáky provádí školní psycholog diagnostické činnosti zaměřené na osobnostní a intelektové charakteristiky žáků, na styly učení, výukové problémy, školní selhávání žáků, na specifické poruchy učení a chování, výchovné problémy a patologické jevy. Poskytuje žákům krizové intervence, konzultuje. Vedle toho se také zabývá adaptačními a vztahovými problémy, problémy spojenými s volbou profese. Zaměřuje se i na žáky se zdravotním postižením a jejich integraci do škol (Zapletalová, 2001).

Při individuální práci se žákem pracuje školní psycholog dvěma způsoby. První sezení je tzv. krizová intervence, trvající 20 – 45 minut, na kterou je nutno navázat. Opakované konzultace zahrnují důkladné diagnostické vyšetření, terapeutické, korektivní nebo reedukační postupy (Štech, Zapletalová, 2013).

Pro některé žáky je škola spojená s pocitem plnění povinností, někteří si ji dokonce spojují s pocitem úzkosti a stresu. Pro jiné je to místo, kde potkávají své kamarády, zažívají úspěchy a pocit sounáležitosti. Školní psycholog zde může působit jako psychoterapeutický nástroj, pokud dokáže žákovi zajistit prožitek pocitu bezpečí a podpory. Svou každodenní činností si tak postupně vytváří vztah, jehož kvalita je ovlivňována kvalitou vzájemné komunikace a setkávání. Vztah mezi žákem a psychologem hraje velmi důležitou roli. Při vytváření těchto vztahů hrají nemalou roli také sympatie a trpělivost. Žák by měl cítit u psychologa oporu. Musí mu důvěřovat. Důvěra je ovlivněna způsobem řešení problémů žáků. Na druhou stranu psycholog musí být schopen empatie a zúčastněného pochopení problému žáka. Pocit důvěry může paradoxně podpořit také akceptace vlastních profesních omezení, protože psycholog musí umět včas předat své klienty dalším odborníkům (Zapletalová, 2001).

4.3.3 VNÍMÁNÍ PSYCHOLOGA ŽÁKY

Vnímání neboli percepce můžeme definovat jako organizaci a interpretaci senzorických informací. Je to proces, jehož výsledkem jsou vněmy, které se mnohdy značně liší od neúplných údajů zaznamenaných našimi smysly (Plhánková, 2003, s. 129).

Vnímání každého jedince je závislé na jeho osobnosti, postojích, očekávání, na vlivu sociálních zkušeností a individuální psychické organizaci. Vnímání velkou měrou podléhá vlivu sociální percepce (Kohoutek a kol., 1998).

V období školního věku pozorujeme výrazné pokroky v oblastech vnímání, zejména zrakového a sluchového. Žáci se stávají dobrými, ale i kritickými pozorovateli, přestávají být závislí na svých okamžitých přáních a potřebách. Objekty nevnímají jako celek, vnímají ho po částech a prozkoumávají ho do detailů (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Za školním psychologem přicházejí děti se svými osobními problémy, ať už s problémy ve škole, nebo doma. Aby žáci byli ochotni své problémy s psychologem řešit, musí psycholog získat jejich důvěru. Měl by mít ve vztazích s žáky více citu a trpělivosti. Podle Štecha (2013) důvěra umožňuje plánování jednotlivých jednání, neboť pokud někomu důvěřujeme, předpokládáme, že víme, jak se zachová. Důvěřovat druhému znamená věřit, že má zájem naše problémy řešit a že proto něco udělá. Výzkumy ukázaly, že důvěřiví lidé se cítí dobře, nemají potřebu lhát, necítí se úzkostně a mají větší sebejistotu (Štech, Zapletalová, 2013).

Pokud školní psycholog řeší s žákem porušování závažných pravidel školy, musí si společně na začátku dohodnout pravidla postupu tak, aby žáka neodradil v případě, že bude muset důvěrnost sdělení porušit. Někdy je nutné děti přesvědčovat o nutnosti sdělení záležitosti dále. Úkolem psychologa je pomoci dítěti pochopit, že i přes nepříjemné důsledky získá dlouhodobě na respektu a porozumění druhých i na sebeúctě. Psycholog by měl žáka přesvědčit, že toto rozhodnutí je v jeho nejlepším zájmu (Fontana, 2014).

Od školního psychologa je též požadována sympatie k žákům. Žáci nesmí být na pochybách, že je psycholog chápe a chce jim pomoci. Nejde jenom o to, co psycholog říká, ale jak to říká. Důležité jsou i nonverbální signály: úsměv, povzbuzující kývnutí hlavou, přátelský oční kontakt. Měl by žákům ukazovat zájem a trpělivě je vyslechnout (Fontana, 2014).

4.4 ŠKOLNÍ PSYCHOLOG A RODIČE ŽÁKŮ

V utváření vztahů a postojů dítěte hrají velkou roli jejich rodiče. Názory a postoje rodičů ke škole ovlivňují snahu učitelů ve výchovně-vzdělávacím procesu dětí. Podle Zapletalové je spolupráce s rodiči považována za nesmírně náročnou práci školních psychologů zejména tehdy, jde-li v případě vyřešení problému klienta (žáka) o dlouhodobější práci s rodinným systémem.

Se zákonnými zástupci žáka se školní psycholog setkává již u zápisu dětí do prvního ročníku. Na začátku školního roku jsou rodiče informováni o službách poskytovaných školním psychologem i o pravidlech, za jakých jeho činnost probíhá. Rodiče podepisují tzv. generální souhlas, čímž vyjadřují souhlas s činnostmi, kdy psycholog pracuje se skupinou žáků a jeho činnost má podobu anonymních screeningů nebo provádí vzdělávací činnosti. Pro přímou práci s jednotlivci podepisují rodiče informovaný souhlas před zahájením intervence. Jedinou výjimku tvoří krizová intervence, kdy psycholog informuje zákonné zástupce až následně.

Rodiče se obracejí na školního psychologa většinou v souvislosti se záležitostmi týkajícími se školní úspěšnosti jejich dítěte. Řeší způsoby přípravy žáka na výuku, sledují nároky pedagogů a jejich hodnocení školní práce žáků, užívání odměn a trestů jako motivaci ke školní práci. Rodiče chodí také na konzultace ohledně speciálních vzdělávacích potřeb žáků. Nejčastěji se jedná o specifické poruchy učení či různá onemocnění. Školní psycholog pomáhá také rodičům v případech spojených s poruchami chování, které kladou zvýšené nároky na rodinu i školu. Někteří rodiče přichází za školním psychologem s požadavkem, aby pomohl jejich dětem s adaptací na školní prostředí, se zapojením žáka do třídního kolektivu či s podezřením na šikanu. Štech (2013) radí pomoc dětem, jež mají problémy se závislostmi nebo s trestnou činností, k nejproblematictějším zakázkám.

Rodiče navštěvují školního psychologa rovněž při potížích se vztahy v rodině, mezi sourozenci, s novými partnery. Přibývá případů, kdy jeden z rodičů ztratí zaměstnání a vyhledá pomoc psychologa, neboť neumí vyřešit otázky spojené s materiálními možnostmi rodiny (Štech, Zapletalová, 2013).

Zakázku na práci s rodinou dostává psycholog většinou od učitele žáka. Někdy přijde za psychologem žák sám nebo v doprovodu člena rodiny. Rodiče mohou psychologa

oslovit při pravidelných setkáních nebo při třídních schůzkách. Školní psycholog jim nabízí služby informační, konzultační nebo poradenské.

Většina rodičů vítá rozmanitost služeb školního psychologa přímo v prostředí školy. Neztrácejí tak kontakt s prostředím, kde problém vznikl, projevuje se nebo do nějž zasahuje svými důsledky (Zapletalová, 2001).

5 ŽÁK JAKO KLIENT

Činnost školního psychologa směřuje k vytvoření nejvhodnějších podmínek pro žáky školy. Působí na žáky jednorázově, a pokud je třeba, i opakovaně. Výhodou je jeho působení na škole, v přímém prostředí žáků, kdy je kontaktuje, pozoruje a dlouhodobě plánuje své aktivity.

Žák kontaktuje školního psychologa sám nebo prostřednictvím svých rodičů. V jiném případě může na žáka upozornit pedagog, spolužák či o pomoc školního psychologa požádat jiné odborné pracoviště. Psycholog může také oslovit žáka (rodiče) osobně na základě svého pozorování ve třídě.

5.1 METODY, POSTUPY A DIAGNOSTICKÉ NÁSTROJE

Školní psycholog se své práci neobejde bez diagnostikování, které probíhá ve škole. Výhodou opět je, že žák psychologa většinou zná. Diagnostika může probíhat i několik let. Na diagnostiku navazují intervence. Při diagnostice se preferují screeningová šetření.

Screening je hromadné vyšetření, při kterém školní psycholog sbírá rychle a přehledně data. Mezi diagnostické nástroje patří pozorování, dotazník, anketa, testy. K cílenému a včasnému vyhledávání ohrožených jedinců a tím rychlému poskytnutí odborné pomoci slouží depistáž (Braun a kol., 2014).

Ve školní psychodiagnostické praxi se používají klinické (explorační) metody – pozorování, rozhovor, anamnéza, rozbor pedagogické dokumentace, ale i statické (testové) metody – ankety, škály, dotazníky a testy v užším slova smyslu (Urbánek a kol., 2011).

Do rukou zkušených psychologů patří projektivní metody. Ty jsou založeny na principu projekce. Jde o promítání psychických obsahů do objektů, které jsou vnímány. Např. předložený obrázek bude každý popisovat jiným způsobem, podle toho, jak se cítí, co vnímá apod. Podle Šípka (2000) dělíme projektivní metody na verbální, apercepčně-vizuální a expresivní. Verbální metody využívají slov nejen v odpovědích, ale také i jako podnětu. Nejznámější metodou je systém nedokončených vět. Mezi apercepčně-vizuální projektivní techniky patří Rorschachův test – projekce provokuje řadu jednotlivě exponovaných symetrických skvrn, Tematicky apercepční test (TAT) – série dramatických obrazů prezentovaných jako fotografie a Test ruky (Hand test), kde je ruka na jednotlivých obrázcích nakreslena v různých podobách a proband vyjadřuje, co znamená (Braun a kol., 2014).

5.2 VZDĚLÁVACÍ PROBLÉMY ŽÁKŮ

Školní psycholog se ve své praxi nejčastěji setkává se vzdělávacími problémy žáků, které mají různé příčiny a projevy. Podle Brauna (2014) mezi nejčastější problémy, které psycholog řeší, patří:

- studijní selhávání, způsobené např. školní nezralostí, nedostatečným nadáním, sníženými rozumovými předpoklady, nevhodným stylem učení, specifickou poruchou učení;
- nedostatečná motivace ke studiu;
- problémy nadaných žáků;
- předčasné odchody ze studia.

5.2.1 ZÁPIS ŽÁKŮ DO ŠKOLY

Při přípravě zápisu je velmi důležitá přítomnost školního psychologa, přestože pedagogové bývají dobří diagnostici. Ke školnímu psychologovi se dostávají hlavně předškoláci, u nichž je důležitá hlubší diagnostika.

Při zápisu se sleduje celková školní zralost jedinců, hrubá a jemná motorika, pravolevá orientace, matematické představy, řečové vady, slovní zásoba, pozornost, pracovní návyky, sociální a emoční zralost a jiné.

Školní psycholog se u zápisu poprvé setkává s budoucími žáky školy a jejich rodiči. Informuje je o svých službách a nabídce služeb celého školního poradenského pracoviště. Zákonní zástupci dítěte se na psychologa obracejí v případě, pokud sami váhají s nástupem svého dítěte do první třídy. Školní psycholog může dítě orientačně vyšetřit, doporučit odbornou literaturu nebo nabídnout metodické materiály. Odklad školní docházky nebo naopak předčasný nástup do školy je plně v kompetenci PPP nebo SPC a pediatra.

5.2.2 STUDIJNÍ PROBLÉMY ŽÁKŮ

Pokud má školní psycholog řešit studijní problémy žáků, je důležité, jakým způsobem se o problému dozví, kdo jej kontaktuje. Pro úspěšné řešení studijních problémů je nutná spolupráce žáka, jeho rodičů a pedagogů. V případě, že se na psychologa obrací rodiče bez vědomí žáka, nebo školního psychologa kontaktuje pedagog s upozorněním na žákův zhoršený prospěch, nelze vždy očekávat úspěch. Psycholog se spojí s daným žákem a začne zjišťovat důvody nespěchu. Žák může pomoc psychologa odmítnout.

Náhlé, krátkodobé zhoršení prospěchu bývá zapříčiněno změnou zdravotního stavu, změnou bydliště, nenadálou situací v rodině nebo ve třídě. Na náhlé zhoršení prospěchu většinou poukazuje pedagog. Školní psycholog nabízí způsoby vedoucí ke zlepšení prospěchu. Např. úprava domácí přípravy, doučování, opravné testy, zkoušení. Pokud by příčiny krátkodobého zhoršení prospěchu nebyly řešeny, mohly by vést k problémům dlouhodobějším.

Specifické poruchy učení, dlouhodobé zdravotní či psychické problémy nebo snížená úroveň rozumových schopností mohou způsobit dlouhodobé, celkové zhoršení prospěchu. K těmto problémům může přispívat i málo podnětné rodinné prostředí, ztráta zájmu o školní práci či nevyrovnanost v jednotlivých dovednostech. Školní psycholog systematicky přistupuje k řešení těchto problémů. Mapuje rodinnou a školní anamnézu. Zjišťuje, za jakých podmínek probíhá domácí příprava žáka, jak je vyplněn žákův volný čas, jaké jsou jeho zájmy. Provádí rozbor žákovy školní práce – sešitů, písemných prací. Spolupracuje s rodinou, pedagogy i s dalšími odborníky (lékaři, psychology, speciálními pedagogy).

Jestliže dochází u žáka ke zhoršení pouze v jednom předmětu, může to být způsobeno specifickou poruchou učení nebo narušením vztahů mezi žákem a vyučujícím.

5.2.3 ŽÁCI SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI

Pojmem děti a žáci se speciálními vzdělávacími potřebami označujeme v souladu se školským zákonem vzdělávající se jedince, kteří k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění a užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními potřebují poskytnutí podpůrných opatření. Jedná se o nezbytné úpravy ve vzdělávání a školských službách, které odpovídají zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám žáka a které těmto žákům bezplatně poskytuje škola a školské zařízení (Národní ústav pro vzdělávání).

Školní psycholog se ve své praxi nejčastěji setkává se specifickými poruchami učení – dyslexie, dysgrafie a dysortografie, dyskalkulie; se specifickými poruchami chování – ADD, ADHD; vývojovými vadami, tělesným či smyslovým postižením, těžkými vadami řeči, mentální retardací, sociokulturním znevýhodněním a vadami kombinovanými. Sem řadíme i potíže somatické a psychické – DMO, epilepsie, diabetes. Mezi žáky se speciálními vzdělávacími potřebami zařazujeme také děti mimořádně nadané (Braun a kol., 2014, s. 39).

Specifické poruchy jsou jednou z relativně častých příčin školní neúspěšnosti. Vznikají jako důsledek dílčích dysfunkcí, potřebných pro osvojení jednotlivých dovedností. Porucha učení může pro žáka představovat obrovskou zátěž, která negativním způsobem ovlivňuje sebepojetí dítěte, snižuje jeho sebevědomí i motivaci ke školní práci. Prognóza specifických poruch učení není jednoznačná, vývoj může být u jednotlivců rozdílný. Pomoc dětem se specifickými poruchami učení spočívá v systematické nápravě a vedení rodiny (Vágnerová, 2005).

Výčet možných speciálních vzdělávacích potřeb, podpůrných opatření k jejich ovlivnění, metod a způsobů hodnocení žáka je velmi rozsáhlý. U indikovaných žáků sestavuje třídní učitel ve spolupráci se školním psychologem individuální vzdělávací plán (IVP). O jeho vytvoření žádají zákonní zástupci žáka na základě zprávy školského poradenského zařízení, které vyslovuje návrh na individuální integraci žáka včetně doporučených postupů a pomůcek. Školní psycholog upravuje opatření tak, aby odpovídala konkrétním podmínkám školy, podílí se na výběru pomůcek a na realizaci podpůrných opatření v rámci práce se třídou, v níž je žák integrován.

Zároveň nabízí pedagogům metodickou pomoc při realizování jednotlivých opatření, v otázkách hodnocení. Spolupracuje s odbornými pracovišti, metodicky pomáhá a vede asistenty pedagoga.

S integrovanými žáky pracuje individuálně, kontaktuje jejich rodiče a seznamuje je s možnými riziky při individuální integraci a podílí se na hledání řešení těchto problémů (Braun a kol., 2014).

5.2.4 MIMOŘÁDNĚ NADANÍ ŽÁCI

O nadprůměrné inteligenci můžeme hovořit tehdy, jestliže dítě má o 20 bodů IQ více než je průměr (tj. 120). Jak uvádí Vágnerová (2005), tyto děti tvoří přibližně 2% školní populace.

Nadané děti mívají stimulující rodinné prostředí, jsou velmi zvědavé. Získané informace kategorizují a třídí, uvažují o nich. Umí se dobře vyjadřovat, mívají bohatou slovní zásobu. Jejich myšlení bývá zralejší, ve svém uvažování jsou samostatnější. Snadněji se učí a dosahují lepších výsledků ve školní práci. I přesto mohou v běžné třídě působit rušivě. Probírané učivo rychle pochopí a chtějí se dovést více, hledají další souvislosti a vztahy.

U nadaných dětí se můžeme setkat s nápadnostmi v oblasti emočního prožívání, zvládání zátěží, v sociálním chování a komunikaci s ostatními spolužáky. Nadané děti mívají osobní problémy, problémy se začleňováním se do kolektivu, problémy ve vztazích s vrstevníky i dospělými.

Mimořádně nadané dítě většinou odhalí pedagog, který doporučí vyšetření u školního psychologa. Orientační vyšetření zahrnuje společný rozhovor s rodiči a žákem, kde psycholog mapuje oblast nadání, ale i jeho potíže. Při vyšetření uplatňuje kombinaci testů rozumových předpokladů, paměti, osobnosti a testy kreativity. Doporučí vyšetření v PPP. Pokud zde odborníci potvrdí, že se jedná o nadané dítě, vytvoří škola společně se školním psychologem IVP mimořádně nadaného žáka, který přispěje k dalšímu rozvoji dítěte. Po konzultaci s rodiči, vedením školy a pedagogy IVP realizuje a průběžně ověřuje jeho efektivitu. Případná intervence se odvíjí od toho, zda žák sociálně selhává, či nikoliv (Braun a kol., 2014).

Školní psycholog se podílí na úpravě dalšího vzdělávání nadaného žáka. Se souhlasem vedení školy může výuka některých předmětů probíhat v různých ročnících. V odůvodněných případech může ředitel školy se souhlasem zákonných zástupců přeřadit žáka do vyššího ročníku (Vyhláška č. 27/2016 Sb. v § 27-31). V oblasti vzdělávání nadaných žáků poskytuje školní psycholog pedagogům odborné publikace, pomůcky a materiály. Pracuje i s třídami, ve kterých je mimořádně nadaný žák vzděláván.

5.3 VÝCHOVNÉ PROBLÉMY ŽÁKŮ

Jako výchovný problém označujeme všechny nápadné odchylky v chování dítěte, vyskytující se jak jednorázově, tak opakovaně či dlouhodobě (Braun a kol., 2014, s. 45). Ty mohou být reakcí na vzniklou situaci nebo prostředí. Výchovné problémy se většinou objevují u dětí vyrůstajících v nepříznivých podmínkách nebo u dětí, kde rodina je nefunkční.

Mezi výchovné problémy řadíme od přestupků proti školnímu řádu, přes agresí, poškozování cizích věcí, lhaní, podvádění, krádeže, záškoláctví až po porušování zákona.

Školní psycholog se nejčastěji setkává s žáky s poruchou pozornosti (ADD). Tito žáci mají pomalé tempo, nevnímají instrukce, dělají více věcí najednou. Jakýkoliv podnět z okolí je dokáže rozptýlit a odvést jejich pozornost od započaté práce. Výkyvy emočního ladění a reagování souvisí s nižší tolerancí k zátěži. Jestliže se k poruše pozornosti přidá hyperaktivita a impulzivita (ADHD), pak má jedinec problémy na vícero úrovních.

Nejenomže nedokončuje započatou práci, je navíc neklidný, impulzivní, zbrkle reaguje, vykřikuje, jedná bez rozmyšlení, je nedočkavý (Braun a kol., 2014).

Prognóza syndromu ADD/ADHD není jednoznačná, některé problémy mohou narůstat. Tito jedinci nejsou úspěšní ve škole, mívají časté problémy v mezilidských vztazích. K terapeutické práci lze využít různé metody, které je zapotřebí kombinovat (Vágnerová, 2005).

Školní psycholog si většinou těchto žáků všimne sám při pozorování ve třídě nebo je na ně upozorněn pedagogem. Někdy psychologa kontaktuje zákonný zástupce žáka. Žákovi je vytvořen tzv. plán pomoci, který psycholog postupně upřesňuje. Porucha chování se většinou projevuje jen v kolektivu dětí, proto je nutné, aby školní psycholog byl v každodenním kontaktu s žákem a pedagogy. Získává tím zpětnou vazbu o efektivitě realizovaných opatření. Opatření, která psycholog nabízí, jsou relaxační pomůcky (míče pro sezení žáka, hmota do ruky při nesoustředěnosti), nastavení pravidel, odměn a trestů. Důležitá je důslednost ze strany žáka, pedagogů, ale i rodičů (Braun a kol., 2014).

5.4 PROBLÉMY PLYNOUCÍ Z NARUŠENÍ VZTAHŮ VE SKUPINĚ

Základní sociální a socializační prostředí dítěte je rodina. Pokud v rodině dítěte dochází ke konfliktům a nedorozumění, je pak narušena jeho emoční stabilita. Dětskou psychiku neúměrně zatěžují hádky mezi rodiči, jejich rozvod, nemoc či dokonce úmrtí v rodině. Řada dětí některé informace o rodině tají, proto je důležitý citlivý přístup školního psychologa (Braun a kol., 2014).

Mojžíšek (1986) říká, že neznalost podmínek života žáka je metodologickou chybou diagnostiky. Nikdo z nás nežije izolovaně od sociálního prostředí, natož žák, jehož vazby k okolí jsou existenčně důležité. Právě proto je nutné zachovat nejpřísnější etická hlediska. Nešetrný přístup by mohl žáka ohrozit.

Specifickou vrstevnickou skupinou je školní třída. Pro děti je velmi důležité získat ve třídě přijatelné postavení, mít alespoň jednoho kamaráda a mít alespoň průměrnou prestiž. Dětská skupina má tendenci ke značkování, které nemusí být zcela adekvátní. Označení některého z dětí jako neoblíbeného, odmítaného nebo izolovaného může sloužit školnímu psychologovi jako signál odlišnosti. Do kategorie odmítaných dětí patří jedinci, kteří jsou výbušní, agresivní a k ostatním bezohlední, nebo naopak děti nápadně odtažené, nesmělé a bázlivé (Vágnerová, 2005). Školní psycholog každému z výše uvedených typů může

poskytnout individuální formu pomoci nebo může žákovi nabídnout zařazení do některé z podpůrných skupin (Braun a kol., 2014).

Školní psycholog společně s třídním učitelem a ostatními pedagogy se podílí na předcházení a včasném odhalování některých problémů. Každý učitel pracuje s celou třídou, má každodenně před sebou žáky, u kterých si všímá proměn v jejich chování a v jejich školním výkonu. Třídní učitel navíc rychle registruje i změny v absenci žáka, které bývají často varovným signálem nějakého problému (Zapletalová, 2001).

Specifickou variantou násilného jednání v rámci skupiny je šikana. Šikana je násilně ponižující a ubližující chování jednotlivce nebo skupiny vůči slabšímu jedinci, který je nijak nevyprovokoval a není schopen se účinně bránit. Šikanující agresor, který bývá obvykle fyzicky a psychicky zdatný, má potřebu dokazovat svou převahu nad ostatními. Obětí šikany se často stává nějakým způsobem znevýhodněné dítě s nízkým sociálním statutem. Šikana může poškodit i pasivní účastníky, pokud nebyla potrestána. Šikana je silným sociálním stresem, který může mít negativní důsledky (Vágnerová, 2005).

Školní psycholog šikanu nikdy nevyšetřuje ani netrestá. Věnuje se prevenci šikany, působí jako konzultant vyšetřovacího týmu a jako konzultant a intervenující ve prospěch oběti, pachatele, rodičů i třídy. Významnou měrou se podílí na preventivních programech a hlídá efektivitu a přiměřenost aktivit externích organizací. Pro žáky a jejich zákonné zástupce připravuje besedy společně s metodikem prevence (Braun a kol., 2014).

6 METODOLOGIE

6.1 CÍLE A HYPOTÉZY VÝZKUMU

Cílem mé diplomové práce je zjistit, jak žáci Základní školy v Rudné vnímají funkci školního psychologa, který na místní škole působí již třetím rokem. Výzkum je zaměřen na zjištění míry informovanosti žáků o činnostech psychologa a využívání jeho služeb žáky, ale i pedagogy. Diplomová práce by měla zmapovat, které činnosti školního psychologa učitelé využívají, ve kterých činnostech spolupracují.

Do výzkumu vstupujeme s předpokladem, že učitelé i žáci mají konkrétní očekávání od role školního psychologa.

Vstupní hypotézy:

1. Pokud žáci řeší problém, řeší ho spíše se školním psychologem než s jiným pedagogem (třídním učitelem, metodikem prevence, výchovným poradcem nebo učitelem, ke kterému mají důvěru).
2. Žáci si více uvědomují působení školního psychologa na základě vlastní zkušenosti (práce školního psychologa s třídním kolektivem, individuální konzultace se žákem) než na základě informace pro žáky a jejich rodiče o působení školního psychologa.
3. Žáci se častěji obracejí na školního psychologa v případě problémů se spolužáky nebo s problémy doma než s problémy v učení.
4. Učitelé více spolupracují se školním psychologem při řešení výchovných nebo vzdělávacích problémů žáků než v oblasti metodické činnosti.

6.2 METODY VÝZKUMU

Před zahájením výzkumného šetření byl osloven školní psycholog za účelem vytvoření si představy o jeho činnosti na zdejší škole. Zvolili jsme metodu rozhovoru, což je metoda shromažďování dat o pedagogické realitě, která spočívá v bezprostřední komunikaci výzkumného pracovníka a respondenta (Chráška, 2016, s. 176).

Nejčastěji doporučovanou metodou sběru dat je polostrukturovaný rozhovor. Základem této metody jsou otevřené otázky, kterými necháváme co největší prostor pro vyjádření k danému tématu. Otevřené otázky dále doplňujeme otázkami, jež podporují rozvíjení a konkretizaci odpovědí (Gulová, Šíp, 2013, s. 108).

K polostrukturovanému rozhovoru byly připraveny otázky, které během rozhovoru byly doplňovány dalšími otázkami k upřesnění odpovědí.

- Jakým způsobem jsou žáci školy informováni o činnosti školního psychologa?
- Jaké problémy školní psycholog nejčastěji řeší s žáky školy?
- Jak často řeší školní psycholog různé zakázky s dětmi?
- Jaká je spolupráce pedagogů se školním psychologem?
- Spolupracují rodiče žáků školy se školním psychologem?

Rozhovor byl se souhlasem školního psychologa nahráván na audiozáznam a poté převeden do písemné podoby. Celý rozhovor je uveden v příloze č. 1.

K ověření úvodních hypotéz byl sestaven dotazník pro žáky a učitele základní školy. Dotazník je soustava předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba (respondent) odpovídá písemně (Chráska, 2016, s. 158).

Výhodou dotazníku je úspora času a data lze obvykle lépe kvantifikovat. Mezi nevýhody řadíme menší pružnost vzhledem k tomu, že nelze klást doplňující otázky. Formulace otázky nemusí být dostatečně srozumitelná všem. A nemůžeme opomenout, že příprava dotazníku vyžaduje větší pečlivost než příprava rozhovoru (Ferjenčík, 2010, s. 138).

Dotazníky vznikaly na základě četby odborné literatury, legislativy a rozhovoru se školním psychologem. V dotazníku zjišťujeme, jak jsou žáci informováni o činnosti školního psychologa, jaký je zdroj informací o školním psychologovi, zda žáci využívají jeho služeb, s kým řeší své problémy a jestli by se v budoucnosti obrátili na školního psychologa s žádostí o pomoc.

Dotazník pro pedagogy by měl potvrdit odpovědi žáků na využívání služeb školního psychologa žáky. Navíc byl sestaven tak, abychom mohli zmapovat spolupráci pedagogů s psychologem, najít odpověď na otázku, které služby psychologa učitelé nejčastěji využívají.

Dotazník pro žáky obsahuje celkem 17 položek. Protože byl dotazník připravován pro děti, které ještě nemají velkou zkušenost s činností školního psychologa, byla použita forma položek uzavřených (strukturovaných). Položky č. 2, 4, 5, 8, 14, 16 a 17 jsou položky dichotomické, kde děti vybíraly odpověď z nabídky ano – ne. Ostatní položky dotazníku, polytomické, předkládaly více odpovědí než dvě. V položce č. 7, abychom se

vyhnuli nebezpečí, že opomeneme některou možnou odpověď, byla zvolena nabídka „jiná odpověď“. Tato jediná položka je polouzavřená. (Příloha č. 2 – dotazník pro žáky).

V dotazníku pro pedagogy byly kromě uzavřených položek vytvořeny položky škálové, položky č. 6 a 15, kde se pedagogové vyjadřují k významu a míře důležitosti školního psychologa v základní škole (Příloha č. 3 – dotazník pro pedagogy).

6.3 POLOŽKY DOTAZNÍKU OVĚŘUJÍCÍ HYPOTÉZY:

H1: Pokud žáci řeší problém, řeší ho spíše se školním psychologem než s jiným pedagogem (třídním učitelem, metodikem prevence, výchovným poradcem nebo učitelem, ke kterému mají žáci důvěru).

Dotazník pro žáky:

- S kým řešíš své problémy? (7)
- Kdybys měl problémy, se kterými si nevíš rady, vyhledal bys pomoc ...? (10)
- S jakými problémy bys zašel za školním psychologem? (12)
- Pokud bys chtěl řešit problém se školním psychologem, navštívil bys ho? (11)
- Využil jsi služeb školního psychologa? (14)
- Kdo tě za školním psychologem poslal? (15)
- Využil bys služeb školního psychologa? (16)

Dotazník pro pedagogy:

- S kým žáci řeší problém, se kterým si neví rady? (otázka 8)
- Jaké problémy řeší žáci se školním psychologem? (otázka 13)
- Pokud se na vás obrátí žák s potřebou řešení problému, doporučíte mu hledat pomoc u školního psychologa? (otázka 10)
- Obracejí se žáci vaší třídy se svými problémy na školního psychologa? (9)

H2: Žáci si více uvědomují působení školního psychologa na základě vlastní zkušenosti (práce školního psychologa s třídním kolektivem, individuální konzultace se žákem) než na základě informace pro žáky a jejich rodiče o působení školního psychologa.

Dotazník pro žáky:

- Víš, že ve škole působí školní psycholog? (2)
- Pokud ano, od koho ses o jeho činnosti dozvěděl? (3)
- Hovořil jsi s rodiči o možnosti využití služeb školního psychologa? (4)
- Víš, kde najdeš pracoviště školního psychologa? (5)

- Navštívil vaši třídu školní psycholog? (13)
- Využil jsi služeb školního psychologa? (14)
- Kdo tě za školním psychologem poslal? (15)

Dotazník pro pedagogy:

- Myslíte si, že jsou žáci dostatečně informováni o činnosti školního psychologa? (10)
- Jakým způsobem jsou žáci o jeho činnosti informováni? (7)
- Navštívil vaši třídu školní psycholog v rámci práce s třídním kolektivem? (16)
- Dochází žáci vaší třídy na individuální konzultace ke školnímu psychologovi? (12)

H3: Žáci se častěji obracejí na školního psychologa v případě problémů se spolužáky nebo s problémy doma než s problémy v učení.

Dotazník pro žáky:

- Ve škole mám problém: (8)
- Pokud ano, jaký: (9)
- Se školním psychologem budu řešit: (17)
- Víš, co je náplní školního psychologa? (6)
- S jakými problémy bys zašel za školním psychologem? (12)

Dotazník pro pedagogy:

- Jaké problémy řeší žáci se školním psychologem? (otázka 13)
- Obracejí se žáci vaší třídy se svými problémy na školního psychologa? (9)
- Dochází žáci vaší třídy na individuální konzultace ke školnímu psychologovi? (12)
- Navštívil vaši třídu školní psycholog v rámci práce s třídním kolektivem? (16)

H4: Učitelé více spolupracují se školním psychologem při řešení výchovných nebo vzdělávacích problémů žáků než v oblasti metodické činnosti.

Dotazník pro pedagogy:

- Využíváte služeb školního psychologa? (4)
- Které služby využíváte nejčastěji? (5)
- Spolupracujete se školním psychologem při... (14)
  - Řešení výchovných problémů žáků
  - Řešení vzdělávacích problémů žáků
  - Při vytváření individuálních vzdělávacích plánů

- Jaký význam má působení školního psychologa v těchto činnostech? (0 – žádný, 5 – největší) (6)
- Diagnostika žáků (testy)
  - Intervence při řešení problémů žáků
  - Práce s třídním kolektivem
  - Adaptační programy
  - Prevence školního neúspěchu
  - Práce s nadanými žáky
  - Práce s problémovými žáky
  - Prevence šikany
- Jaká je podle Vás míra důležitosti působení školního psychologa na ...? (0 – žádná, 5 – největší) (15)
- Klima školy
  - Klima třídy
  - Vztahy mezi žáky
  - Vztahy mezi žáky a učiteli
  - Vztahy mezi učiteli
  - Vztahy mezi školou a rodiči

6.4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU

Výzkum probíhal v Základní škole v Rudné, která se nachází v těsné blízkosti hlavního města Prahy. Škola leží v rozsáhlém objektu uprostřed města. Tvoří ji tři hlavní budovy. Nejstarší pochází z roku 1967, ve druhé, modernější, začala výuka v lednu 2003 a třetí část byla otevřena v září 2010.

V současné době je ve škole 33 tříd prvního až devátého ročníku, ve kterých vyučuje 54 pedagogů. V posledních letech se počet žáků pohybuje kolem 800 (ZŠ Rudná, obecné informace, 2018).

Ve školním roce 2016-2017 bylo ve škole zřízeno školní poradenské pracoviště k zajištění výchovně vzdělávací koncepce školy.

Poradenskými pracovníky školy jsou:

- vedoucí a koordinátor ŠPP, zároveň výchovný poradce
- školní psycholog
- školní speciální pedagog
- metodik prevence

Pozice školního psychologa byla na škole zřízena 1. 11. 2016. Jeho činnost je zaměřena na diagnostiku a depistáž (depistáž specifických poruch učení u žáků ZŠ, diagnostika při výchovných a výukových problémech, depistáž a diagnostika nadaných dětí, zjišťování sociálního klimatu ve třídě, ankety, dotazníky ve škole), konzultační, poradenské a intervenční práce (krizová intervence, péče o integrované žáky, individuální vedení, skupinová práce se žáky, podpora spolupráce třídy a učitele), metodickou práci a vzdělávací činnost (semináře, koordinace poradenských služeb ve škole, besedy, informační činnost). (Veřejná zpráva o činnosti školy 2017-2018, 2019, s. 12).

6.5 POSTUP VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Před samotným výzkumem bylo nutné zjistit, které činnosti školní psycholog v rámci svého úvazku ve škole vykonává. Protože školní psycholog působí na škole pouze dva dny v týdnu, bylo zapotřebí schůzku předem domluvit tak, aby nebyly narušeny jeho pravidelné konzultace s klienty. Se školním psychologem byl veden polostrukturovaný rozhovor v jeho kanceláři, kterou původně sdílel se speciálním pedagogem. Protože činnost školního psychologa vyžaduje diskrétnost a anonymitu, byl speciální pedagog přestěhován do jiné místnosti. Rozhovor probíhal v příjemné atmosféře, školní psycholog odpovídal na otázky s klidem a rozmyslem.

Na základě zjištěných dat rozhovoru byly formulovány hypotézy a k jejich verifikaci byl vytvořen dotazník pro žáky a učitele s cílem zmapovat, jak jsou žáci informováni o činnosti školního psychologa, odkud získávají informace o jeho činnosti a zda se žáci na školního psychologa obracejí v případě řešení problémů, se kterými si neví rady. V dotazníku pro pedagogy navíc zjišťujeme, ve kterých oblastech činnosti školního psychologa spolupracují učitelé se školním psychologem.

Samotné výzkumné šetření bylo realizováno mezi žáky čtvrtého až devátého ročníku. Byli osloveni všichni žáci daných tříd, celkem bylo distribuováno 479 dotazníků. Vzhledem k tomu, že jsem žáky oslovila osobně, návratnost dotazníků byla 100%.

K ověření odpovědí žáků byli poté osloveni učitelé. K šetření byla opět použita forma dotazníku. Bylo rozdáno 47 dotazníků, zpět se jich vrátilo 44, což je 94% z rozdaných.

Vyhodnocení dotazníků bylo realizováno za pomoci programu Microsoft Excel, kdy byly vytvořeny matice dat, obsahující informace z předložených dotazníků. Zpracování dat směřovalo k získávání procentuálního podílu jednotlivých typů odpovědí.

7 PREZENTACE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

7.1 VÝSLEDKY ROZHOVORU SE ŠKOLNÍM PSYCHOLOGEM

Během rozhovoru bylo zjištěno, že školní psycholog ve zdejší škole působí již dva a půl roku. Pracuje zde na částečný úvazek, a to pouze dva dny v týdnu, v pondělí a ve středu. Od ukončení studia na filosofické fakultě, kde vystudoval program jednooborové psychologie, pracoval několik let jako psycholog ve zdravotnictví.

Jeho hlavní náplní práce jsou individuální a skupinové konzultace s žáky/rodiči, vedení preventivních programů, práce s třídními kolektivy se zaměřením na žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, sociometrie, screening a depistáže, podpůrná psychoterapie a supervize pedagogům. Školní psycholog zmiňuje, že mezi nejčastější problémy, které s žáky řeší, jsou vztahové problémy žáků se spolužáky a problémy doma.

Vzhledem k polovičnímu úvazku stihne za měsíc kolem 20 individuálních konzultací s dětmi, 2-3 konzultace s rodiči, dále pak 15 konzultací s pedagogy a 5-7 hodin práce s třídami.

V případě skupinové práce s žáky vedou prevence patologických jevů ve třídě s třídním kolektivem, kdy pod vedením školního psychologa hrají žáci různé hry, povídají si, a když je třeba, školní psycholog intervenuje.

V individuální práci s dětmi se školní psycholog snaží řešit to, co ony potřebují. Děti udávají směr i tempo. Často se na psychologa obracejí v případě, kdy potřebují pomoc při řešení konfliktů s kamarády nebo pokud si neví rady se situací doma v rodině.

Školní psycholog by rád zlepšil spolupráci s pedagogy. Učitelé se na něj stále více obracejí v otázkách řešení výchovných problémů žáků. Vzhledem k polovičnímu úvazku psychologa ve škole si myslí, že učitelům nedává tolik času a péče, kolik by chtěl. Některé věci dořešuje doma.

Školní psycholog si také velmi pochvaluje nadstandardní spolupráci s vedením školy, zejména s výchovnou poradkyní a metodikem prevence.

7.2 INTERPRETACE DAT ZÍSKANÝCH Z DOTAZNÍKU PRO ŽÁKY

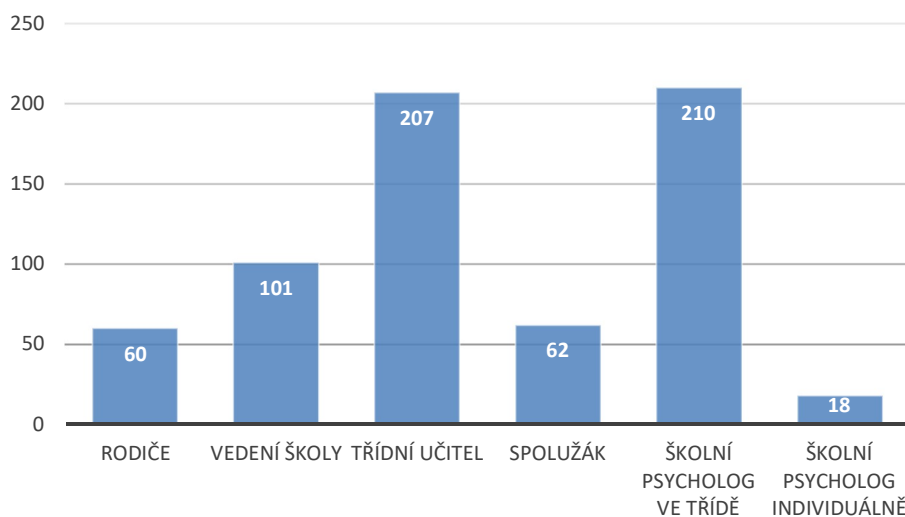
Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 479 žáků ze čtvrtého až devátého ročníku základní školy.

Tabulka č. 1: Počty žáků v jednotlivých ročnících

ročník	4.	5.	6.	7.	8.	9.
počet žáků	75	90	86	83	80	65

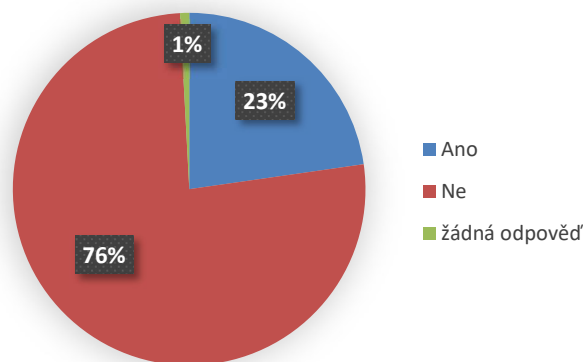
Otázka: „Víš, že na škole působí školní psycholog? Pokud ano, od koho ses o jeho činnosti dozvěděl/a?“

Z celkového počtu žáků pouze osm žáků uvedlo, že neví o činnosti školního psychologa ve škole, a dva žáci na danou otázku neodpověděli. Zbývajících 469 žáků bylo nějakým způsobem o funkci školního psychologa informováno. Někteří uvedli vícero způsobů informovanosti. O činnosti školního psychologa byli žáci informováni na začátku školního roku vedením školy, prostřednictvím informovaného souhlasu pro rodiče, dále třídním učitelem, ale i samotným školním psychologem v rámci návštěvy třídy či při individuální konzultaci s žáky. Někteří žáci uvedli, že se o jeho činnosti dozvěděli od spolužáků nebo od rodičů.

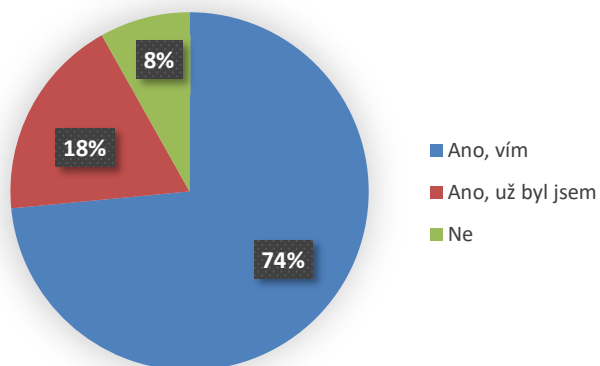
Graf č. 1: Informovanost žáků o činnosti školního psychologa

Z grafu vyplývá, že žáci si nejvíce uvědomují činnost školního psychologa v důsledku informací od třídního učitele a návštěvy školního psychologa ve třídě. 18 žáků už mělo osobní zkušenost se školním psychologem prostřednictvím individuální konzultace.

Na otázku „**Hovořil/a jsi s rodiči o možnosti využití služeb školního psychologa?**“ odpovědělo ne 366 žáků. 109 žáků zapsalo, že o možnosti navštívit školního psychologa již s rodiči mluvili. 4 žáci na tuto položku neodpověděli.

Graf č. 2: Rozhovor s rodiči o činnosti školního psychologa**Otázka: „Víš, kde najdeš pracoviště školního psychologa?“**

Pokud si žáci uvědomí, že ve škole mohou vyhledat pomoc školního psychologa, pak je pro ně důležité vědět, kam za ním zajít, kde je jeho pracoviště. 440 žáků uvedlo, že ví, kde sídlí školní psycholog, z toho 88 žáků už jeho pracoviště navštívilo osobně. 39 žáků doposud neví, kde pracoviště školního psychologa hledat.

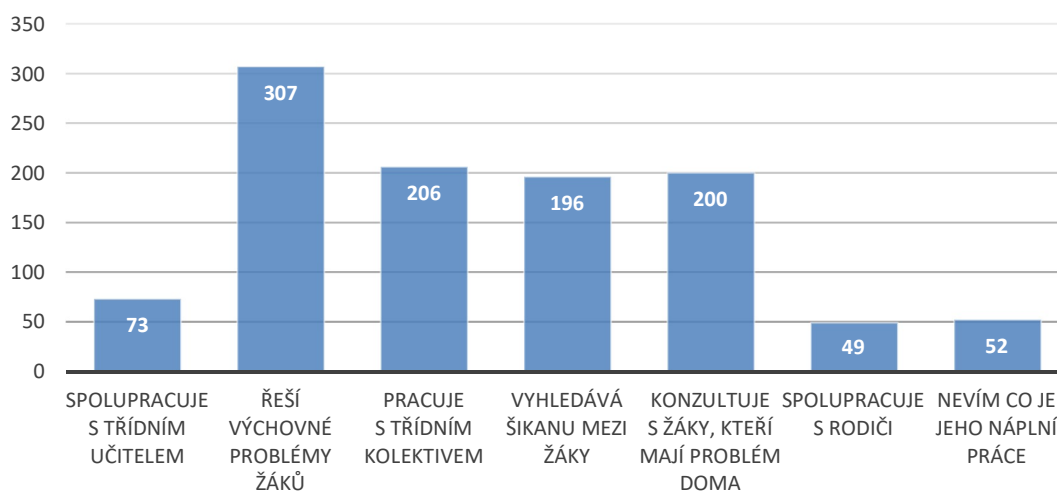
Graf č. 3: Znalost umístění pracoviště školního psychologa**Otázka: „Víš, co je náplní školního psychologa?“**

Pomocí této otázky jsem se snažila zmapovat informovanost žáků o činnostech školního psychologa. Žáci vybírali odpovědi z nabízených možností. Pokud si nebyli jisti, jaké činnosti školní psycholog vykonává, mohli zaškrtnout odpověď nevim. Této možnosti využilo 52 žáků. Ostatní žáci uváděli dvě až tři činnosti, které školní psycholog vykonává.

Z šetření vyplývá:

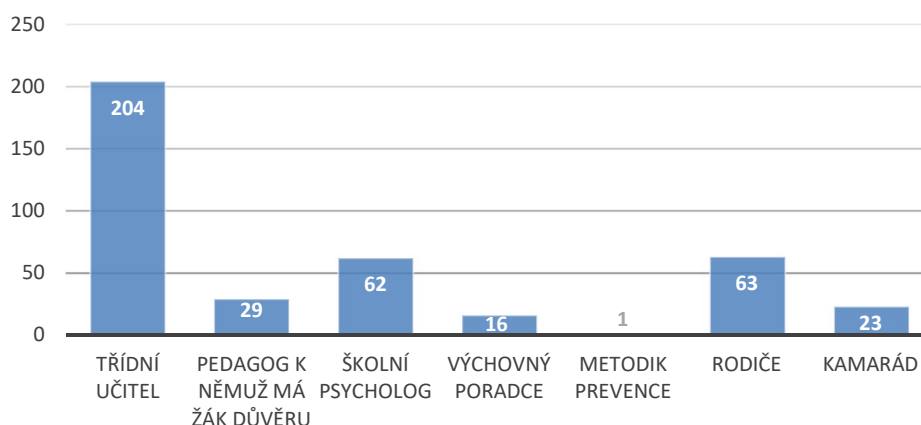
- Spolupráce s třídním učitelem – 73 žáků
- Řeší výchovné problémy žáků – 307 žáků
- Pracuje s třídním kolektivem – 206 žáků
- Vyhledává šikanu mezi žáky – 196 žáků
- Individuální konzultace s žáky – 200 žáků
- Spolupracuje s rodiči – 49 žáků

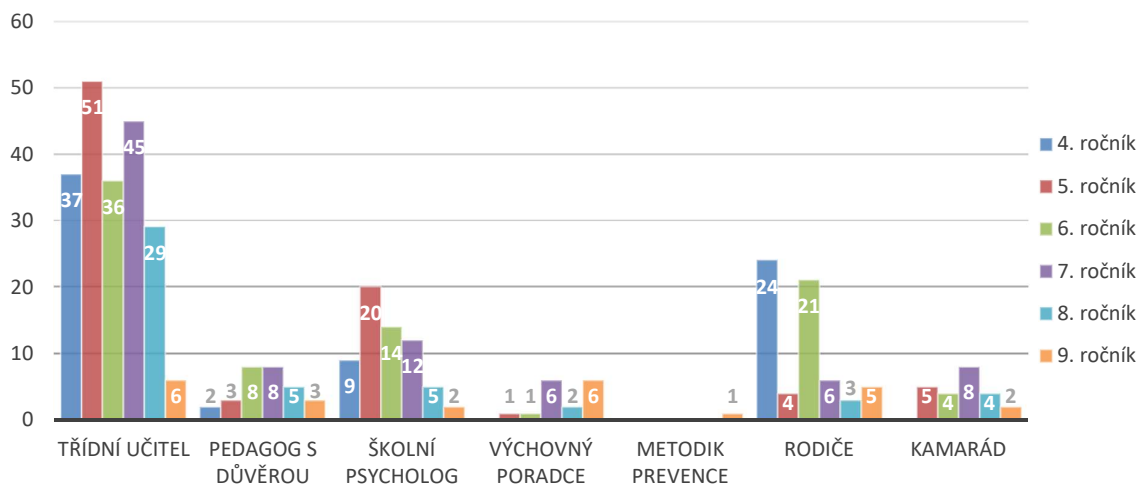
Graf č. 4: Činnosti školního psychologa

Dotazníkovým šetřením jsem dále chtěla zjistit, s kým žáci řeší své problémy, zda by se svým problémem zašli za školním psychologem a požádali by ho o pomoc. V otázce „S kým řeší žáci své problémy?“ žáci vybírali svou odpověď z více možností. Jednalo se o polouzavřenou položku, kde mohli doplnit i vlastní variantu.

Graf č. 5: S kým řeší žáci své problémy

Graf č. 6: Řešení problémů podle věku žáků

Z jednotlivých grafů vyplývá, že pokud by žáci chtěli řešit svoje problémy, nejčastěji by se obrátili na třídního učitele. Největší důvěru k němu mají žáci pátých ročníků (51 žáků). Naproti tomu 62% žáků devátého ročníku by své problémy ve škole neřešili. Pouze 6 žáků by zašlo za třídním učitelem, 6 žáků by oslovilo výchovného poradce, 5 žáků by se svěřilo školnímu psychologovi nebo rodičům, 2 žáci by řešili problém s kamarádem a pouze 1 žák by požádal o pomoc metodika prevence.

Podobně jako žáci devátých tříd jsou na tom žáci osmého ročníku. 29 žáků by řešilo problémy s třídním učitelem, 5 žáků by zašlo za pedagogem, ke kterému mají důvěru nebo za školním psychologem. 4 žáci by oslovili svého kamaráda, 3 žáci by požádali o pomoc své rodiče. 40% žáků odpovědělo, že problémy nemá, a tak je s nikým neřeší.

Největší důvěru v práci školního psychologa mají opět žáci pátého ročníku. Se svým problémem by za ním zašlo 20 žáků.

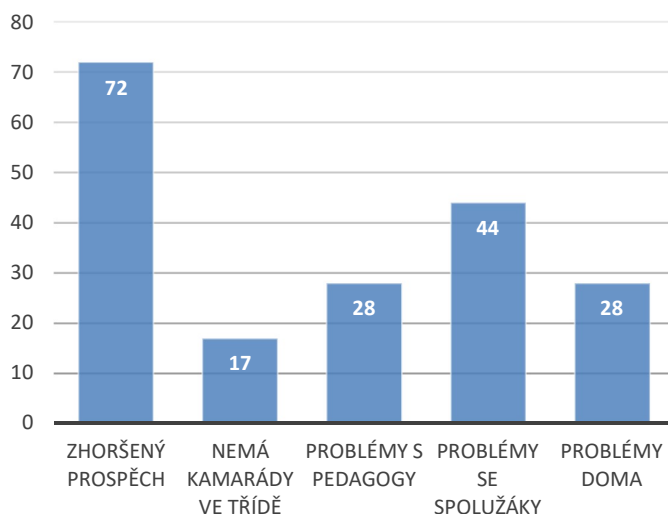
Žáci čtvrtého ročníku by se rozhodovali mezi pomocí třídního učitele (37 žáků) a pomocí rodičů (24 žáků). Školnímu psychologovi důvěřuje pouze 9 žáků.

36 žáků šestého ročníku řeší problémy s třídním učitelem, 21 žáků důvěřuje svým rodičům a 14 žáků by se obrátilo s žádostí o řešení problému na školního psychologa.

Žáci sedmého ročníku řeší své problémy s třídním učitelem – 45 žáků, 8 žáků by se svěřilo pedagogovi, ke kterému mají důvěru, 12 žáků by zašlo za školním psychologem. 6 žáků by poprosilo o radu výchovného poradce nebo by se obrátilo na rodiče. 8 žáků by řešilo své problémy s kamarádem.

Kromě zjišťování, s kým žáci řeší své problémy, jsem se zajímala i o to, zda vůbec nějaký problém mají, a pokud ano, jaký. 338 žáků žádný problém nemá, 3 žáci se této otázce vyhnuli a neodpověděli na ni. 138 žáků připouští, že nějaký problém ve škole nebo doma řeší. 44 žáků má problémy se svými spolužáky, 17 dětí zmínilo, že kamarády ve škole nemá. 72 žáků považuje zhoršený prospěch za problém, který by chtěli řešit. 28 žáků má problém s pedagogy a 28 žáků řeší problémy doma.

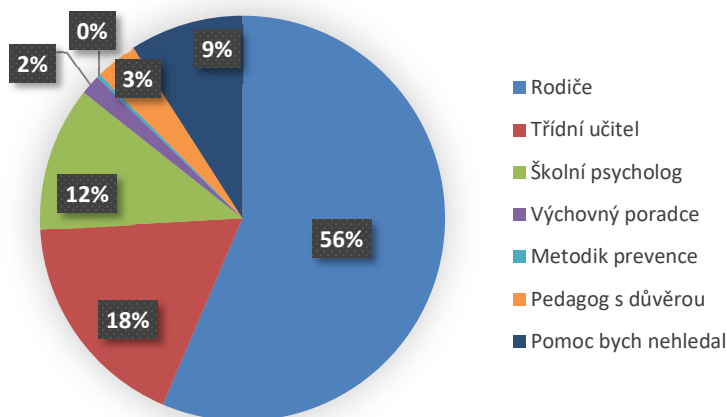
Graf č. 7: Problémy žáků

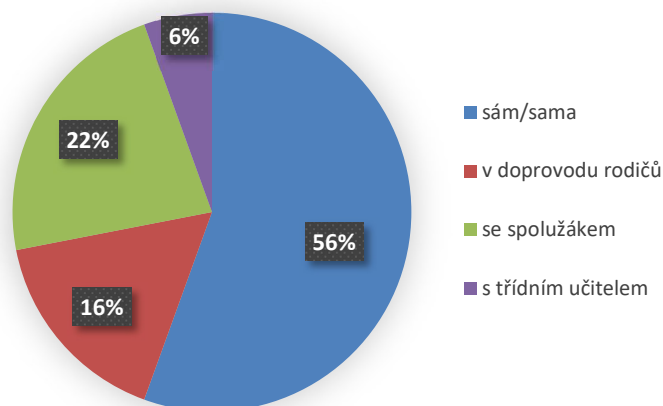
Otázka: „Kdybys měl/a problém, se kterým si nevíš rady, vyhledal bys pomoc...?“

Dotazovaní měli opět možnost vybírat z několika variant a mohli uvést i více odpovědí. Předpokládala jsem, že žáci požádají o pomoc při řešení problémů rodiče, třídního učitele, pedagoga, ke kterému mají důvěru, školního psychologa, výchovného poradce, metodika prevence. Dětem byla nabídnuta i varianta, že by pomoc nevyhledaly.

Nejčastěji by žáci hledali pomoc mimo školu a její odborníky. 386 žáků by o pomoc požádalo své rodiče. 62 žáci by pomoc vůbec nevyhledali. Pokud by žáci chtěli řešit problém ve škole, obraceli by se na třídního učitele. Tato odpověď byla zaznamenána celkem ve 121 případech. 79 dětí by oslovilo školního psychologa. S pedagogem, ke kterému mají žáci důvěru, by svůj problém řešilo 23 žáků. Další možnosti už byly voleny velmi sporadicky. Výchovného poradce uvedlo 11 žáků a metodika prevence pouze 2 žáci.

Graf č. 8: U koho hledají žáci pomoc

Pokud se žáci rozhodnou řešit problémy se školním psychologem, nejčastěji ho navštíví sami, pro tuto variantu se rozhodlo 291 žáků, nebo se svým kamarádem – ve 118 případech. 86 žáků by se za školním psychologem vydalo v doprovodu rodičů a 29 žáků by o doprovod požádalo třídního učitele.

Graf č. 9: Doprovod ke školnímu psychologovi

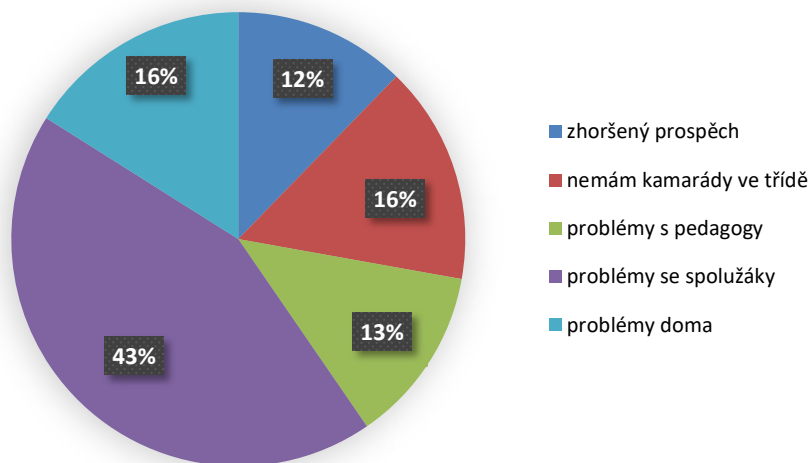
Otázka: „Jaké problémy bys řešil se školním psychologem?“

Přestože v úvodní části jsem již mapovala, zda se žáci potýkají s nějakým problémem, otázku jsem jim položila znovu s upřesněním, s jakým problémem by se s důvěrou obrátili na školního psychologa. Nabídla jsem stejné varianty odpovědí. 266 žáků uvedlo, že by s psychologem řešili problémy se spolužáky. 95 dětí by chtělo poradit, proč nemají kamarády ve třídě. S problémy doma, s rodiči by uvítalo pomoc 98 žáků. 77

dětí uvedlo, že by se na psychologa obrátilo s žádostí o pomoc při neshodách s učiteli, a 75 žáků si myslí, že by jim školní psycholog mohl pomoci se zhoršeným prospěchem.

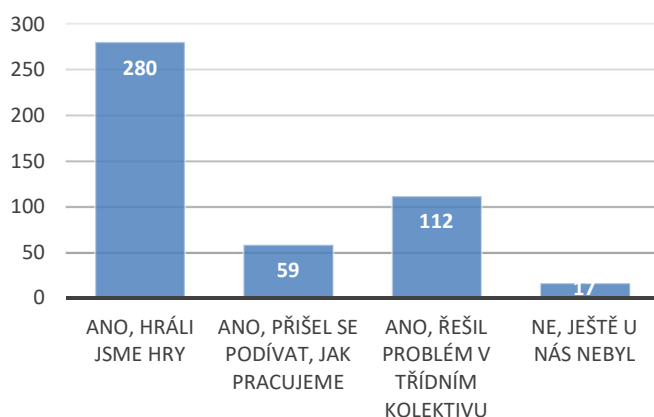
Graf č. 10: Řešení problémů s psychologem

Z rozhovoru se školním psychologem vyplynulo, že náplní školního psychologa je práce s třídním kolektivem. V dotazníku žáci odpovídali na otázku, „**zda školní psycholog jejich třídu navštívil a za jakým účelem**“. 17 žáků uvedlo, že v jejich třídě školní psycholog doposud nebyl. Předpokládám, že tato odpověď vznikla z důvodu nepřítomnosti žáka ve škole v době, kdy školní psycholog třídu navštívil. Ostatní uvedli některou z nabízených variant:

- žáci hráli různé hry se školním psychologem (280x)
- psycholog se přišel podívat na žáky, jak pracují (59x)
- psycholog řešil problém v třídním kolektivu (112x)

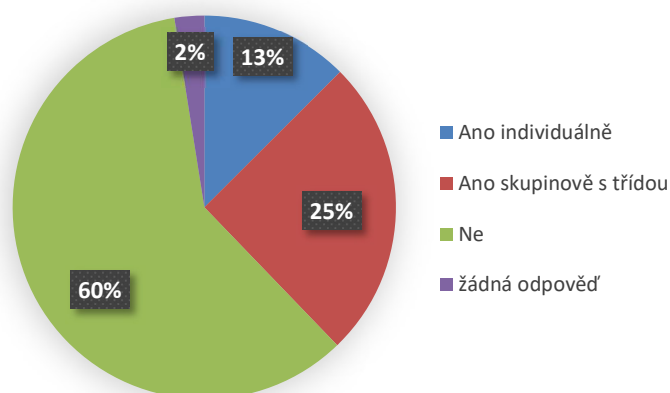
Graf č. 11: Navštívil vaši třídu školní psycholog

Otázka: „Využil/a jsi služeb školního psychologa?“

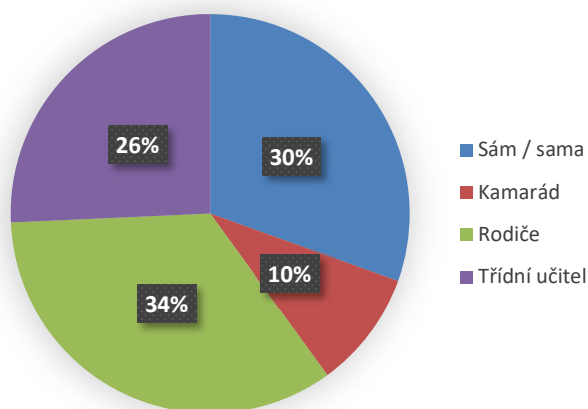
38% žáků školy má již nějakou zkušenost s činností školního psychologa. 121 žáků využilo jeho služeb skupinově se třídou, 60 dotazovaných konzultovalo své problémy se školním psychologem osobně. 12 žáků na tuto otázku neodpovědělo. 60% žáků pomoc školního psychologa doposud nevyhledalo.

Graf č. 12: Využití služeb školního psychologa

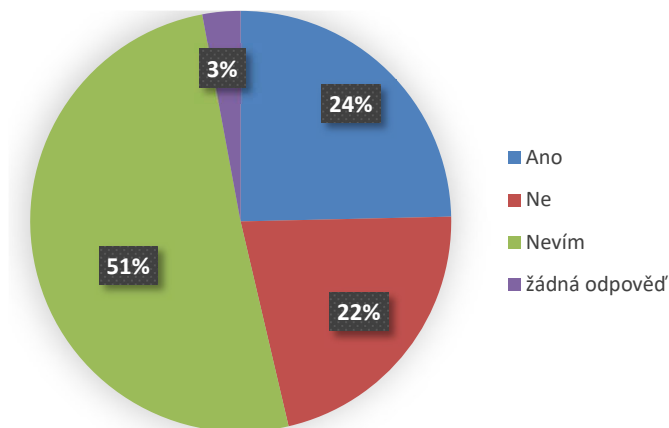
Pokud se žáci rozhodli řešit svůj problém se školním psychologem, pak to bylo na doporučení další osoby nebo se vydali za psychologem sami. 32 dotazovaných uvedlo, že vyhledalo pomoc psychologa dle svého rozhodnutí. V 36 případech za školním psychologem poslali své děti rodiče. Třídní učitel doporučil návštěvu u školního psychologa 27 žákům a 10 žáků se vydalo k psychologovi se svým kamarádem.

Graf č. 13: Doporučení ke školnímu psychologovi

V poslední části dotazníku jsem se snažila zmapovat, zda by žáci využili služeb školního psychologa i v budoucnosti a jaké problémy by s ním chtěli řešit. 243 žáků není stále rozhodnuto, převažovala odpověď nevím. 118 dotázaných by se se svým problémem na školního psychologa obrátilo. 104 respondentů by své problémy se školním psychologem neřešili.

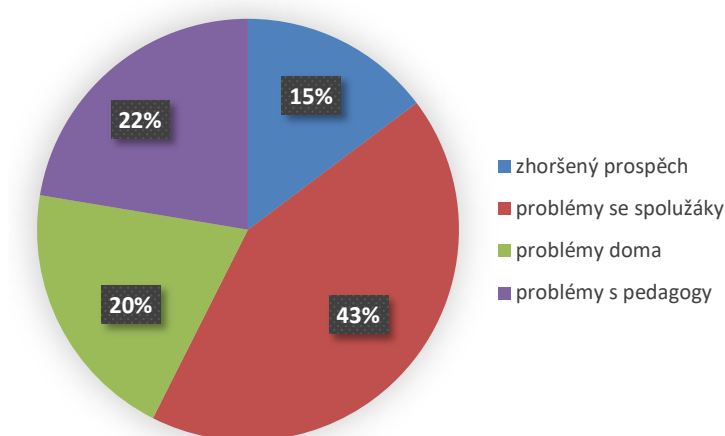
Graf č. 14: Využití služeb školního psychologa

Otázka: „Jaké problémy bys se školním psychologem řešil?“

Dotazovaným žákům byly předloženy čtyři varianty možných odpovědí. 313 žáků by s psychologem řešilo problémy se spolužáky. 164 respondentů by využilo služeb psychologa, pokud by měli nějaký problém s pedagogy. 148 dětí by využilo pomoci při problémech doma, s rodiči. A v poslední řadě, 108 žáků by vyhledalo školního psychologa v případě zhoršeného prospěchu.

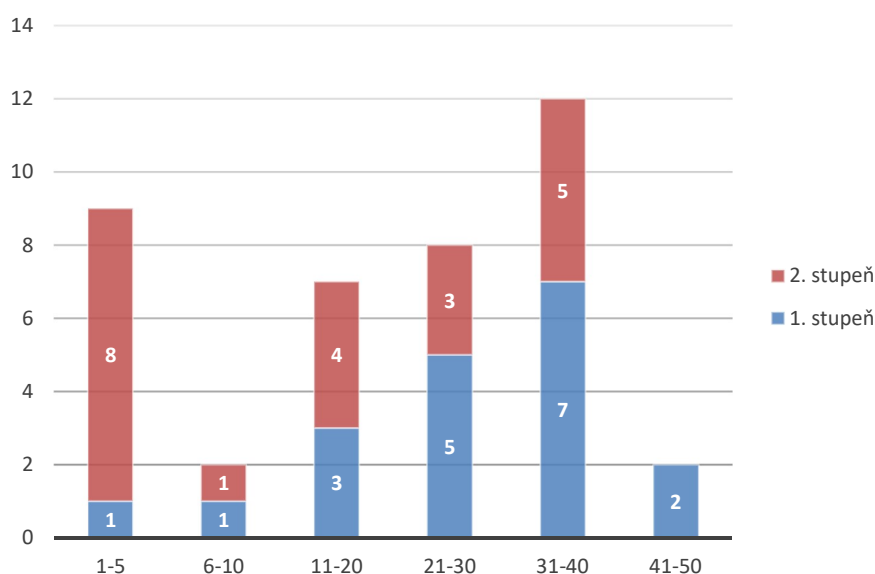
Graf č. 15: Problémy řešené s psychologem

7.3 INTERPRETACE DAT ZÍSKANÝCH Z DOTAZNÍKŮ PRO PEDAGOGY

Výzkumného šetření se zúčastnilo 44 pedagogů Základní školy v Rudné. Soubor tvořilo 41 žen a 3 muži. Průměrná délka praxe dotazovaných činila 21,7 let. Uváděná doba praxe se pohybovala v rozmezí jednoho roku až padesáti let. Oslovení pedagogové vyučují na prvním i druhém stupni základní školy. Dotazník odevzdalo 20 učitelů 1. stupně a 24 pedagogů 2. stupně. Z celkového počtu dotázaných 82% odpovědělo, že úzce spolupracují se školním psychologem. 18% pedagogů služby školního psychologa nevyhledává.

Graf č. 16: Délka pedagogické praxe učitelů na ZŠ Rudná

Otázka: „Které služby školního psychologa využíváte nejčastěji?“

Zájem o činnosti školního psychologa a jejich četnost ukazuje tabulka č. 2

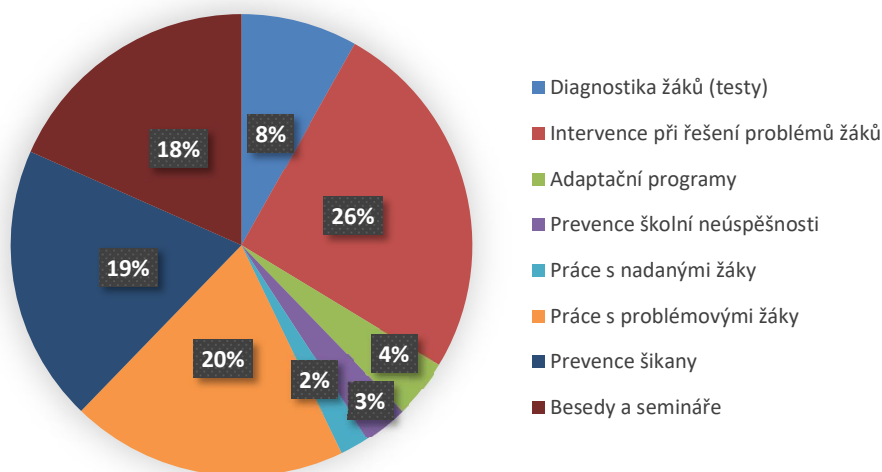
Tabulka č. 2: Četnost využívání služeb školního psychologa pedagogy

	Diagnostika žáků (testy)	Intervence při řešení problémů žáků	Adaptační programy	Prevence školní neúspěšnosti	Práce s nadanými žáky	Práce s problémovými žáky	Prevence šikany	Besedy a semináře
1. stupeň	3	10	3	0	0	9	9	8
2. stupeň	5	15	1	3	2	10	10	10
celkem	8	25	4	3	2	19	19	18

Z tabulky vyplývá, že pedagogové nejčastěji využívají služeb školního psychologa v oblasti řešení výchovných problémů žáků. Spolupracují s psychologem v prevenci a

vyhledávání šikany a oslovují ho při náhle vzniklých krizových situacích. Za nejméně využívané činnosti označili učitelé práci s nadanými žáky a prevenci školní neúspěšnosti. 18% vyučujících vítá možnost účastnit se s žáky besed a seminářů.

Graf č. 17: Četnost využívání služeb školního psychologa pedagogy

Otázka: „Jaký význam má působení školního psychologa v daných činnostech?“

Tato otázka byla zařazena k potvrzení předchozí položky, kde jsem mapovala zájem pedagogů o služby školního psychologa. Učitelé určovali význam jednotlivých činností psychologa bodovým hodnocením od 0, znamenajícího žádný význam, po 5 bodů, představujících nejvyšší hodnocení.

Nejvýznamnější činností školního psychologa z pohledu pedagogů je prevence šikany s 3,9 bodu, následuje práce s třídním kolektivem 3,7 bodu. Práce s problémovými žáky a intervence při řešení záležitostí problémových žáků získaly stejně po 3,6 bodu. Následovala diagnostika žáků (testy) s 3,4 bodu. Menší význam podle učitelů mají adaptační programy a prevence školního neúspěchu. Obě činnosti dosáhly pouze 2,9 bodu. Nejméně bodů dostala práce s nadanými žáky: 2,5 bodu.

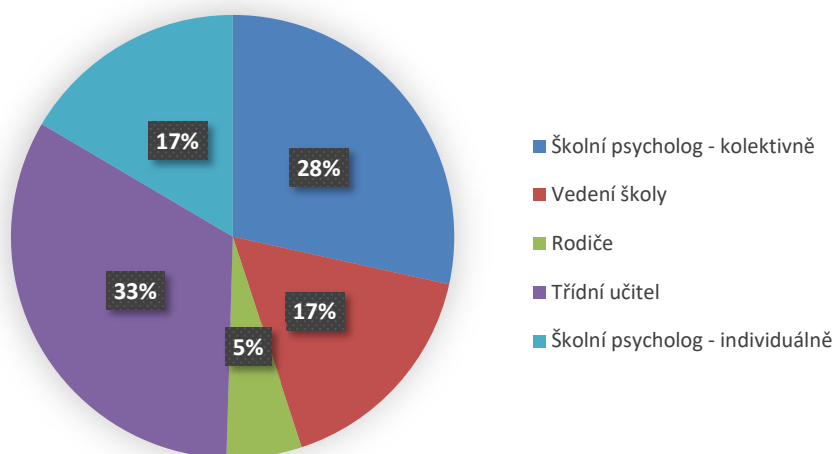
Jak hodnotili jednotlivé činnosti pedagogové, ukazuje tabulka č. 3:

Tabulka č. 3: Hodnocení činností školního psychologa pedagogy

	Diagnostika žáků (testy)	intervence při řešení problémů žáků	Práce s třídním kolektivem	Adaptační programy	prevence školního neúspěchu	práce s nadanými žáky	Práce s problémovými žáky	Prevence šikany
0	1	0	0	4	3	4	0	0
1	3	3	1	1	0	1	0	0
2	2	2	3	4	8	8	3	3
3	7	11	13	7	9	8	14	9
4	9	8	2	8	5	3	8	10
5	6	11	13	3	4	3	8	12
nic	16	9	12	17	15	17	11	10
celkem	44	44	44	44	44	44	44	44

Otázka: „**Jakým způsobem jsou žáci školy informováni o činnosti školního psychologa?**“

Z předběžného šetření mi bylo známo, že žáci jsou na začátku školního roku informováni o službách školního psychologa prostřednictvím vedení školy formou souhlasu pro rodiče. Tento souhlas předává žákům třídní učitel. Učitelé v dotazníku vybírali z několika variant. Nejčastěji zmiňovali způsob informovanosti prostřednictvím třídního učitele 36 krát a vedením školy pouze 18 krát. 31 učitelů uvedlo, že žáci jsou informováni samotným psychologem, v rámci práce s třídním kolektivem. V 18 případech se žáci seznamují s psychologem při individuální konzultaci. Pouze 6 učitelů uvedlo, že žáci získávají informace od svých rodičů.

Graf č. 18: Informovanost žáků

Celkem 31 pedagogů si myslí, že žáci jsou o činnosti školního psychologa dostatečně informováni, lepší informovanost by přivítali 2 učitelé a 10 pedagogů neví, jestli je informovanost žáků dostačující. Jeden respondent na otázku neodpověděl.

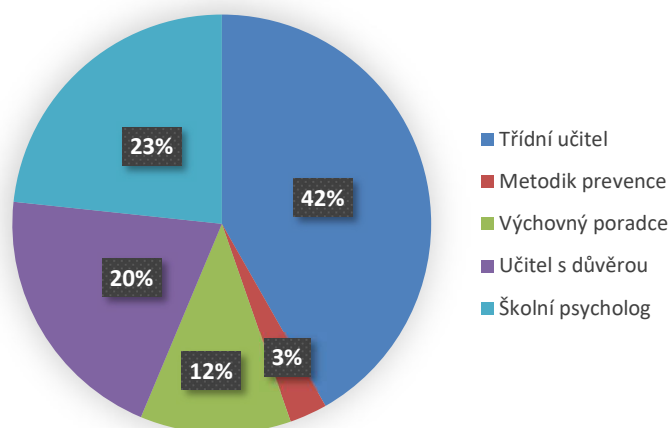
Otázka: „S kým řeší žáci problémy, se kterými si neví rady?“

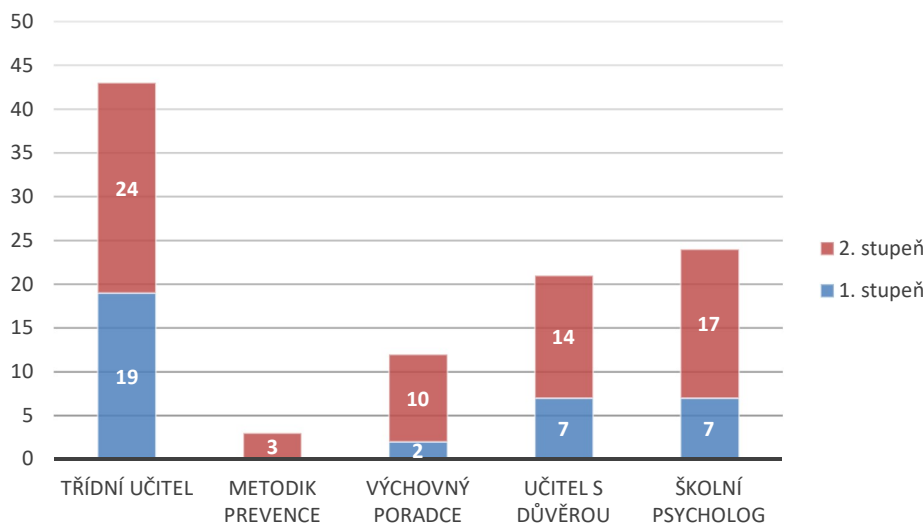
Pedagogové předpokládají, že pokud žáci řeší problém a potřebují poradit, obrací se nejčastěji na třídního učitele. Polovina vyučujících uvádí na druhém místě školního psychologa, o tři hlasy méně získal pedagog s důvěrou. Protože žáci 2. stupně mají více zkušeností s výchovným poradcem a metodikem prevence, myslí si učitelé, že žáci osloví i tyto dva pracovníky školního poradenského pracoviště. Počty ukazuje tabulka a graf.

Tabulka č. 4: S kým řeší žáci své problémy - učitelé

	Třídní učitel	Metodik prevence	Výchovný poradce	Učitel s důvěrou	Školní psycholog
1. stupeň	19	0	2	7	7
2. stupeň	24	3	10	14	17
celkem	43	3	12	21	24

Graf č. 19: S kým řeší žáci své problémy - učitelé

Graf č. 20: S kým řeší žáci své problémy – porovnání učitelé 1. a 2. stupně

Pokud by za vyučujícím přišel žák řešící problém, 14 pedagogů by se pokusilo poradit žákovi osobně. Naproti tomu 27 vyučujících by přivítalo možnost vyhledat pomoc školního psychologa, který má ve škole své pracoviště. 3 učitelé jsou na pochybách, zda psychologa vyhledat, či se snažit poradit žákovi sami.

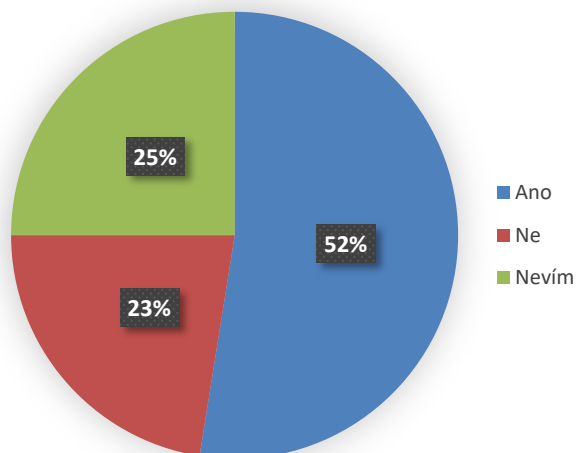
Otázka: „Obracejí se žáci vaší třídy se svými problémy na školního psychologa? Dochází k němu na individuální konzultace?“

Polovina pedagogů, kteří odpověděli na otázku, si je vědoma toho, že jejich žáci se obrací se svými problémy na školního psychologa. Devět učitelů uvedlo, že jejich žáci se školním psychologem problémy neřeší. Jedna čtvrtina vyučujících nemá informace od žáků ani od školního psychologa, zda spolu problémy řeší. 4 respondenti na otázku neodpověděli. 6 pedagogů 1. stupně a 11 vyučujících na 2. stupni je seznámeno s tím, že žáci dochází na individuální konzultace ke školnímu psychologovi. Informovanost pedagogů o využívání služeb psychologa žáky ukazuje tabulka č. 5 a graf č. 18.

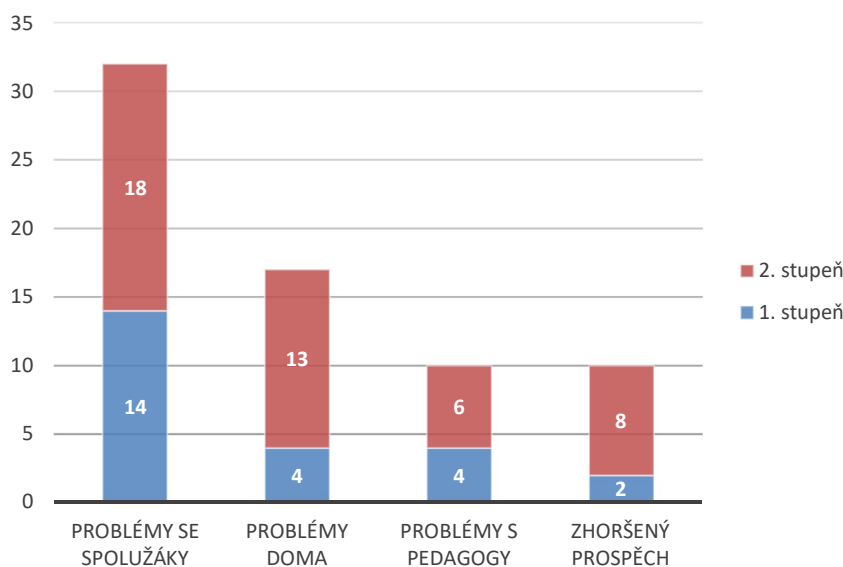
Tabulka č. 5: Informovanost pedagogů

	Ano	Ne	Nevím	bez odpovědi
1. stupeň	8	9	3	0
2. stupeň	13	0	7	4
celkem	21	9	10	4

Graf č. 21: Informovanost pedagogů o využívání služeb školního psychologa žáky**Otázka: „Jaké problémy řeší žáci se školním psychologem?“**

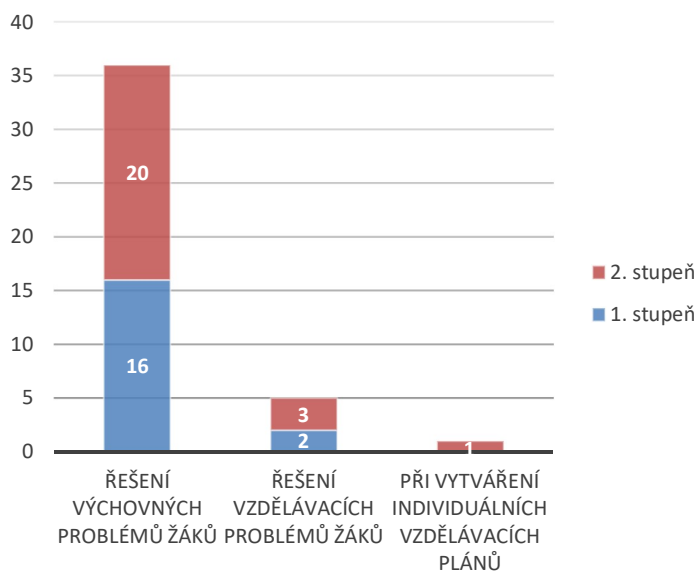
V dotazníku byly pedagogům nabídnuty čtyři varianty problémů, se kterými se žáci nejčastěji obrací na školního psychologa. Podle učitelů žáci nejčastěji řeší s psychologem problémy se spolužáky. Pedagogové na 2. stupni uvedli taktéž řešení problémů, které vznikají doma, jako jsou problémy se sourozenci, s rodiči. Čtvrtina dotázaných pedagogů si myslí, že žáci zajdou za školním psychologem kvůli zhoršenému prospěchu nebo problému s pedagogy. Graf ukazuje rozdíly četnosti řešení problémů žáky 1. a 2. stupně.

Graf č. 22: Problémy, které řeší žáci se školním psychologem

Otázka: „V kterých činnostech spolupracujete se školním psychologem? Navštívil psycholog vaši třídu?“

Zjistila jsem, že 86% pedagogů řeší se školním psychologem výchovné problémy žáků. Celkem 5 učitelů využívá pomoci psychologa při vzdělávacích problémech žáků. Pouze jeden pedagog spolupracoval se školním psychologem při vytváření individuálního plánu žáka.

Graf č. 23: Spolupráce pedagogů se školním psychologem

Na otázku, zda školní psycholog navštívil vaši třídu, odpověděli všichni třídní učitelé ano, v rámci práce s třídním kolektivem. Ostatní učitelé odpověděli ne nebo na otázku neodpověděli. (Tabulka č. 5)

Tabulka č. 6: Četnost práce školního psychologa s třídním kolektivem

	Ano	Ne	bez odpovědi
1. stupeň	18	2	0
2. stupeň	15	4	5
celkem	33	6	5

Otázka: „Jaká je podle vás míra důležitosti působení školního psychologa na ...?“

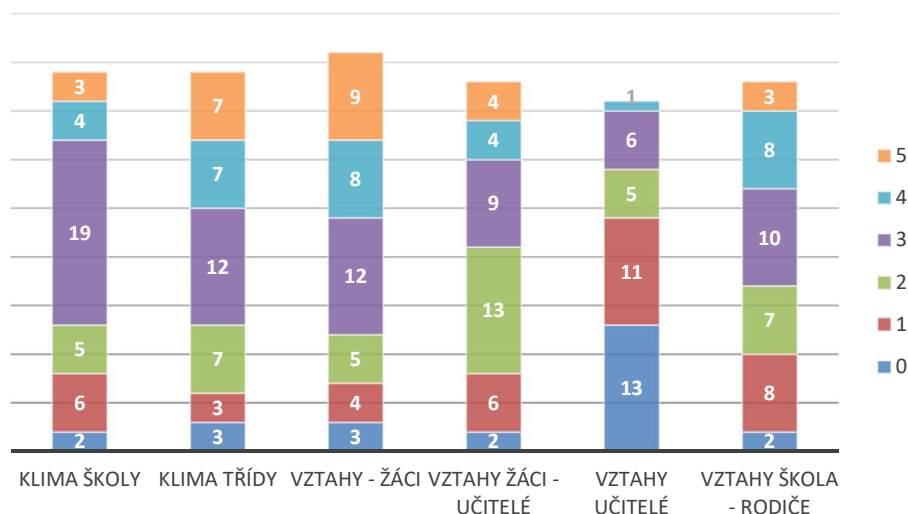
U této položky měli pedagogové ohodnotit důležitost působení školního psychologa na klima školy, třídy, na vztahy mezi žáky, vztahy mezi žáky a učiteli, vztahy mezi učiteli a vztahy mezi školou a rodiči. K hodnocení učitelé použili bodovou stupnici od 0 do 5. Bod 0 představoval žádnou důležitost, 5 byla ohodnocena nejvyšší míra důležitosti.

Bodové hodnocení se pohybovalo v rozmezí mezi 1,2 bodu po 3,1 bodu. Jako nejdůležitější označili pedagogové působení školního psychologa na vztahy mezi žáky hodnocením 3,1 bodu. Následuje klima třídy s 2,97 bodu, klima školy 2,67 bodu, vztahy mezi školou a rodiči 2,6 bodu. Vztahy mezi žáky a učiteli byly ohodnoceny 2,5 bodu. Nejnižší míra důležitosti podle učitelů je působení školního psychologa na vztahy mezi pedagogy 1,2 bodu. (Tabulka č. 6)

Tabulka č. 7: Vliv školního psychologa na klima školy, třídy a vztahy mezi subjekty

	klima školy	klima třídy	vztahy - žáci	vztahy žáci - učitelé	vztahy učitelé	vztahy škola - rodiče
0	2	3	3	2	13	2
1	6	3	4	6	11	8
2	5	7	5	13	5	7
3	19	12	12	9	6	10
4	4	7	8	4	1	8
5	3	7	9	4	0	3
bez odpovědi	5	5	3	6	8	6
celkem	44	44	44	44	44	44

Graf č. 24: Vliv školního psychologa na klima školy, třídy a vztahy mezi subjekty

Otázka: „Uvítali byste, kdyby školní psycholog pracoval ve škole na plný úvazek?“

Celkem 68% respondentů by uvítalo, kdyby školní psycholog pracoval na plný úvazek, vzhledem k počtu žáků ve škole. 32% pedagogů si myslí, že současný stav, částečný úvazek psychologa, je dostačující.

Tabulka č. 8: Školní psycholog na plný úvazek

	Ano	Ne	bez odpovědi
1. stupeň	11	7	2
2. stupeň	15	5	4
celkem	26	12	6

8 VERIFIKACE HYPOTÉZ

H1: Pokud žáci řeší problém, řeší ho spíše se školním psychologem, než s jiným pedagogem (třídním učitelem, metodikem prevence, výchovným poradcem nebo učitelem, ke kterému má žák důvěru).

Tato hypotéza se nepotvrdila. Do výzkumu jsme vstupovali s předpokladem, že žáci školy se obracejí na školního psychologa, pokud potřebují pomoc v řešení svého problému. Většina dotázaných by své problémy řešila mimo školu. Pokud by však chtěli řešit problém ve škole, většina žáků by požádala o pomoc třídního učitele. Na třídního učitele se obrací 42,5% žáků. Přestože školnímu psychologovi důvěřuje pouze 13% dětí, je to stále více žáků než počet žáků obracejících se se svými problémy na výchovného poradce či školního metodika prevence. Někteří žáci 4. – 6. ročníku své problémy častěji řeší se svými rodiči. V této věkové kategorii je důvěra ve školního psychologa stejná jako důvěra vůči rodičům. (Viz tabulka č. 4 a grafy č. 5, 6, 8, 19, 20).

H2: Žáci si více uvědomují působení školního psychologa na základě vlastní zkušenosti (práce školního psychologa s třídním kolektivem, individuální konzultace se žákem) než na základě informace pro žáky a jejich rodiče o působení školního psychologa.

Druhá hypotéza je potvrzena pouze z poloviny. 98% žáků si je vědomo, že ve škole působí školní psycholog. Z toho polovina žáků byla seznámena s jeho činností v rámci návštěvy školního psychologa v jejich třídě, kdy uvedli, že hráli různé hry nebo řešili problém v třídním kolektivu. 88 dotázaných má vlastní zkušenost získanou individuální konzultací. Druhá polovina žáků se o činnosti školního psychologa dozvěděla od svého třídního učitele. Nízká informovanost žáků je mezi rodiči. Necelá jedna čtvrtina dotázaných doma diskutovala s rodiči o možnosti využití služeb psychologa. Někteří respondenti uvedli, že se o činnosti psychologa dozvěděli od svých kamarádů. (Viz graf č. 1, 2).

H3: Žáci se častěji obracejí na školního psychologa v případě problémů se spolužáky nebo s problémy doma než s problémy v učení.

Předpoklad, jaké problémy řeší žáci se školním psychologem, se potvrdil. Nejčastějším problémem, se kterým se žáci obracejí na školního psychologa, jsou problémy se spolužáky. V dotazníkovém šetření žáci také uvádějí problém s učiteli, kdy si myslí, že si na ně pedagog z nějakého důvodu zasedl. Následuje řešení problémů doma. Zhoršený prospěch by žáci řešili s třídním učitelem nebo pedagogem daného předmětu.

V šetření mezi pedagogy byly jako nejčastější problémy uvedeny problémy se spolužáky a problémy, které řeší žáci doma se svými rodiči nebo sourozenci. (Viz graf č. 15 a graf č. 22).

H4: Učitelé více spolupracují se školním psychologem při řešení výchovných nebo vzdělávacích problémů žáků než v oblasti metodické činnosti.

Tato hypotéza je také potvrzena. 82% dotázaných spolupracuje se školním psychologem. Mezi nejčastější zakázky pedagogů patří intervence při řešení výchovných problémů s žáky, prevence šikany a práce s problémovými žáky. V otázce řešení vzdělávacích problémů spolupracuje se školním psychologem 5 pedagogů. Pouze jeden učitel využil pomoci školního psychologa při vytváření individuálního plánu žáka. (Viz graf č. 23).

9 DISKUZE

Tato diplomová práce se snaží zmapovat informovanost žáků o činnosti školního psychologa a využívání jeho služeb v Základní škole v Rudné. Vyhláška č. 72/2005 Sb., ve znění pozdějších změn, o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních umožnila působení školního psychologa přímo na školách. Na místní škole bylo školní poradenské pracoviště založeno ve školním roce 2016-2017. Od té doby žáci a pedagogové mají možnost obracet se na školního psychologa v rámci řešení výukových nebo výchovných problémů.

Pedagogové obecně hodnotí činnost školního psychologa jako přínosnou, pouze jedna pětina učitelů doposud služby psychologa nevyužila. Tento výsledek může mít původ v tom, že se nejedná o třídní učitele, popřípadě neměli potřebu se školním psychologem spolupracovat.

Výzkumy přinesly poznatek, že školní psycholog ve školách je přínosný, potřebný a užitečný (Zapletalová, 2011). Autorka dále uvádí, že za předpokladu úvazku školního psychologa nižšího než 0,5 se ze školního specialisty ŠPP stává pracovník poradenský. Jak uvádí Braun (2014), ztrácí se potom výhody plynoucí z každodenní přítomnosti psychologa přímo ve škole, kdy je psycholog neustále k dispozici. Podle výzkumu by 59% pedagogů uvítalo působení školního psychologa ve zdejší škole na plný pracovní úvazek. Učitelé oceňují přítomnost psychologa ve škole z důvodu okamžitého jednání v krizových situacích. Školní psycholog je v bezprostředním kontaktu se žáky, zná klima třídy, pokud se vyskytne problém nebo náznak problému, může okamžitě reagovat. Jeho intervence je okamžitá, bez časového odstupu.

Štech (2013) ve svém výzkumu jmenuje nejčastěji frekventované činnosti: intervence při řešení výchovných problémů jednotlivých žáků a činnosti, týkající se prospěchu žáků. Naše šetření prokázalo, že nejčastějšími aktivitami, které školní psycholog ve zdejší škole vykonává, jsou intervence při řešení výchovných problémů, práce s problémovými žáky a prevence šikany. Oproti tomu činnosti týkající se učení žáků a prevence školního neúspěchu a práce s nadanými dětmi jsou méně časté.

Cílem výzkumného šetření bylo seznámení se se zkušenostmi žáků se školním psychologem. Výzkum probíhal na základě dotazníkového šetření mezi žáky 4. – 9. ročníku, kterého se zúčastnilo 479 žáků. Dle výzkumu 98% žáků je dostatečně informováno o činnosti školního psychologa. O jeho činnosti byli informováni na začátku

školního roku vedením školy, poté třídním učitelem. 44% žáků má nějakou zkušenost s prací psychologa ať už v podobě práce s třídním kolektivem, kterou uvedlo 121 žáků, nebo vlastní zkušenost individuální konzultace. 88 žáků se osobně obrátilo na školního psychologa s žádostí o pomoc.

Poměrně velkou skupinu činností představují situace, jejichž společným jmenovatelem je práce na interpersonálních vztazích. Jde o dlouhodobé mediační činnosti: řešení konfliktů ve třídě, konfliktů mezi žáky, mezi žákem a rodiči, mezi učitelem a žáky (Štech, Zapletalová, 2013).

Při posuzování nejčastěji využívaných služeb psychologa polovina žáků uvedla, že řeší problémy se spolužáky, nebo se zmiňují, že kamarády ve třídě nemají. Problémy s rodiči připouští 98 žáků. 16% žáků si myslí, že si na ně učitel zasedl, a proto vyhledali pomoc u školního psychologa. Pouze 15,6 % žáků by se školním psychologem řešilo problémy v učení.

V otázce, s kým řeší žáci své problémy, by se většina žáků snažila vyřešit problém mimo školu, s pomocí rodičů. Pokud by se rozhodli řešit problémy ve škole, nejčastěji by požádali o pomoc svého třídního učitele. Na školního psychologa by se obrátilo 16,5 % žáků. Tyto výsledky však mohou být zkreslené vzhledem k tomu, že někteří žáci uváděli, že problémy nemají, a tak je s nikým neřeší. Podle mého názoru se doposud nedostali do situace, kterou by sami nezvládli řešit. Potvrzuje to i výsledek šetření, zda by žáci v budoucnu vyhledali pomoc školního psychologa. Z celkového počtu žáků by chtělo své problémy řešit se školním psychologem 118 dotázaných. 104 žáků by rozhodně služby psychologa nevyhledalo. Zbývající počet žáků není ještě rozhodnut.

Dle pedagogů žáci ve škole řeší problémy hlavně se svými třídními učiteli. Pedagogové, kteří jsou si jisti, že žáci jejich třídy dochází na konzultace ke školnímu psychologovi, navíc zmínili i tuto variantu.

Školní psycholog svou činností směřuje k optimalizaci podmínek pro žáky školy. Jeho klientem se může stát každý žák v jakékoliv situaci. Úspěch spolupráce psychologa s žákem je závislý na způsobu kontaktu žáka s psychologem (Braun a kol., 2014).

Z výzkumného šetření vyplývá, že 36 žáků bylo posláno ke školnímu psychologovi svými zákonnými zástupci. 32 dětí kontaktovalo školního psychologa samo na základě dostatečného množství informací o jeho činnosti. Třídní učitel upozornil školního psychologa na žáka ve 27 případech a 10 žáků vyhledalo pomoc školního psychologa na doporučení svého kamaráda.

ZÁVĚR

Cílem mé diplomové práce bylo zmapovat, jak žáci školy vnímají roli školního psychologa, zda jsou o jeho činnosti dostatečně informováni a jestli ví, s jakými problémy se mohou na pracovníka školního poradenského pracoviště obrátit.

Díky své diplomové práci jsem poopravila svůj názor na působení psychologa ve škole. S několikaletou praxí učitelky jsem ze začátku neměla takovou důvěru v jeho práci. Měla jsem obavy, zda se nejedná o další hospitační činnost při návštěvě psychologa ve třídě. Myslela jsem si, že dokážu dětem vždy a se vším poradit. Po prostudování odborné literatury jsem však svůj názor na roli školního psychologa přehodnotila. Po rozhovoru se školní psycholožkou a v průběhu realizace výzkumného šetření jsem nabyla přesvědčení, že práce psychologa ve škole je velmi náročná, vyžadující značné osobní nasazení a pro školu přínosná. Začala jsem školního psychologa vnímat jako pomoc pro pedagogy, ale hlavně pro žáky.

Pozitivním zjištěním bylo, že až na pár výjimek si většina žáků uvědomuje, za jakým účelem bylo zřízeno poradenské pracoviště ve škole, s jakými problémy zajít za jednotlivými jeho členy, nejenom za školním psychologem, ale také co řeší výchovný poradce nebo metodik prevence. Šetřením bylo prokázáno, že žáci znají školního psychologa z jeho návštěv ve třídách, někteří dochází za školním psychologem na individuální konzultace. Myslím si, že k uvědomění si pozice školního psychologa přispělo i mé dotazníkové šetření.

Zařazení školního psychologa do škol považuje většina pedagogů za přínosné a užitečné. Přínos pro žáky vidí v oblasti preventivní (prevence prvních stádií šikany, kolektivní práce se třídou, individuální konzultace) a v diagnosticko-intervenční oblasti (řešení krizových situací, práce s problémovými dětmi, zjišťování klimatu ve třídě). Pomoc školního psychologa pedagogům v souvislosti se žáky vidím v okamžité pomoci při řešení problémů výchovných a v metodické pomoci při vyhledávání a řešení vzdělávacích problémů žáků.

RESUMÉ

Diplomová práce pojednává o činnosti školního psychologa na základní škole a vnímání jeho role prostřednictvím žáků. V současné době přibývá žáků s různými vzdělávacími a výchovnými problémy. Z tohoto důvodu jsou ve školách zřizována školní poradenská pracoviště. Do popředí se dostává postava školního psychologa, který je nápomocen při řešení těchto problémů.

Teoretická část diplomové práce „Role školního psychologa vnímaná žáky“ popisuje historii školní psychologie a její legislativní vymezení. Zabývá se činností školního psychologa a jeho rolí v různých vztahových situacích. Závěr teoretické části je věnován žákům, jejich výchovným nebo vzdělávacím problémům, se kterými se obrací na školního psychologa.

V metodologické části hledám odpovědi na otázky, jak jsou žáci informováni o činnosti školního psychologa, zda využívají jeho služeb, jaké problémy řeší se školním psychologem. Výzkum probíhal formou dotazníkového šetření, kterému předcházela polostrukturovaný rozhovor se školním psychologem. Do výzkumu byli zapojeni i učitelé základní školy, u kterých jsem zjišťovala, jak hodnotí práci školního psychologa na místní škole.

Klíčová slova: školní poradenské pracoviště, školní psychologie, školní psycholog

RESUMÉ

The diploma thesis deals with the activities of the school psychologist at primary school and the perception of his role through pupils. Currently, there is an increasing number of pupils with various educational and upbringing problems. Owing to this reason, school counseling centers are set up at schools. The personality of a school psychologist is coming to the forefront to help and solve these problems.

The theoretical part of the thesis "The role of school psychologist perceived by pupils" describes the history of school psychology and its legislative definition. It looks into the activities of the school psychologist and his role in various relationship situations. The conclusion of the theoretical part is given to pupils and their educational or upbringing problems which they bring to their school psychologist.

In the methodological part, I am looking for answers to reply questions as how pupils are informed about the school psychologist's activities, whether they use his services and what problems they bring and solve with the school psychologist. The research was carried out by a questionnaire, which was preceded by a semi-structured interview with a school psychologist. Primary school teachers were also involved in this research to find out how they evaluate the work of the school psychologist at the local school.

Keywords: School counseling centers, school psychology, school psychologist

SEZNAM LITERATURY

- BARTOŠOVÁ, Markéta. *Profesní identita školního psychologa*. Praha, 2011. Diplomová práce. Karlova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra psychologie.
- BENDL, Stanislav a Anna KUCHARSKÁ. *Kapitoly ze školní pedagogiky a školní psychologie*. Praha: UK PedF, 2008. ISBN 978-80-7290-366-5.
- BRAUN, Richard, Dana MARKOVÁ a Jana NOVÁČKOVÁ. *Praktikum školní psychologie*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0176-2.
- ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X.
- FERJENČÍK, Ján. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Vyd. 2. Přeložil Petr BAKALÁŘ. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-815-9.
- FONTÁNA, David. *Psychologie ve školní praxi: příručka pro učitele*. 4. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0741-2.
- FURMAN, Anton a Vladimír POLIACH.: *Miesto školskej psychológie v spektre služieb školy*. *Pedagogika*, 46, 1996, mimořádné číslo, s. 32-40.
- GULOVÁ, Lenka a Radim ŠÍP, ed. *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. Praha: Grada, 2013. *Pedagogika* (Grada). ISBN 978-80-247-4368-4.
- HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.
- HVOZDÍK, Ján. *Základy školskej psychológie*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1986. ISBN 67-006-8.
- CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. *Pedagogika* (Grada). ISBN 978-80-247-5326-3.
- KOHOUTEK, Rudolf, Jaroslav ŠTĚPANÍK a Irena OCETKOVÁ. *Základy sociální psychologie*. Olomučany: Akademické nakladatelství CERM, 1998. ISBN 80-7204-064-2.
- KOZLÍK, Jaroslav, Jana NOVÁČKOVÁ a Vladimír VÁCLAVÍK. *Směrování k základní škole zítřka*. Praha: Fortuna, 1998. ISBN 80-7168-536-4
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie: příručka pro učitele*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 978-80-247-1284-0.
- Lazarová, Bohumíra. *Školní psychologie v České republice po roce 1989*. *Československá psychologie*, 2008, 52, 480 - 492.
- MAREŠ, Jan. *Situace školní psychologie v ČR*. *Školský psycholog*. 1998, VIII, s. 7-14.

- MOJŽÍŠEK, Lubomír. Základy pedagogické diagnostiky. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1986. ISBN (váz.).
- PLHÁKOVÁ, Alena. Učebnice obecné psychologie. Praha: Academia, 2004. ISBN 978-80-200-1499-3.
- PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. Pedagogický slovník. 4. vydání. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.
- ŠÍPEK, Jiří. Projektivní metody. Praha: ISV, 2005. ISBN 8085866536.
- ŠTECH, Stanislav; ZAPLETALOVÁ, Jana Úvod do školní psychologie. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0368-1.
- URBÁNEK, Tomáš, Denisa DENGLEROVÁ a Jan ŠIRŮČEK. Psychometrika: Měření v psychologii. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-836-4.
- VÁGNEROVÁ, Marie. Školní poradenská psychologie pro pedagogy. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1074-4.
- ZAPLETALOVÁ, Jana. Co dělá školní psycholog?: Kritická místa profese. Pedagogika. 2001, (51), 36-46.

Zdroje z internetu:

Děti, žáci a studenti se speciálními vzdělávacími potřebami, Národní ústav pro vzdělávání. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. Copyright © [cit. 27.02.2019]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/specialni-vzdelavani>

KAVENSKÁ, Veronika, Eleonora SMÉKALOVÁ a Jan ŠMAHAJ. Výzkum v oblasti školní psychologie v České republice. *E-psychologie* [online]. 2011, 5(4), 55-67 [cit.08.02.2019]. Dostupné z: <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.d066f8ff-ce45-4c84-a8ce-41797ec96c39>

Monitorovací systém problémových projevů chování. PhDr. Jana Zapletalová - PDF. *Představujeme Vám pohodlné a bezplatné nástroje pro publikování a sdílení informací.* [online]. 2001, Copyright © DocPlayer.cz [cit. 28.02.2019]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/1150523-Monitorovaci-system-problemovych-projevu-chovani-phdr-jana-zapletalova.html>

Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění účinném do 31. 8. 2017, MŠMT ČR. *MŠMT ČR* [online]. Copyright ©2013 [cit. 27.02.2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/vyhlaska-c-27-2016-sb-o-vzdelavani-zaku-se-specialnimi>

Vyhláška č.72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. *Zákony pro lidi - Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění* [online]. Copyright © [cit. 28.02.2019]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-72>

Základní škola Rudná - Obecné informace. *Základní škola Rudná - Úvod* [online]. Copyright © [cit. 20.04.2019]. Dostupné z: <https://www.zsrudna.cz/index.php?p=obecne-informace>

Základní škola Rudná - Úřední deska - školní dokumenty. *Základní škola Rudná - Úvod* [online]. Copyright © [cit. 20.04.2019]. Dostupné z: <https://www.zsrudna.cz/index.php?p=uredni-deska>

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tabulka č. 1: Počty žáků v jednotlivých ročnících

Tabulka č. 2: Četnost využívání služeb školního psychologa pedagogy

Tabulka č. 3: Hodnocení činností školního psychologa pedagogy

Tabulka č. 4: S kým řeší žáci své problémy - učitelé

Tabulka č. 5: Informovanost pedagogů o využívání služeb školního psychologa žáky

Tabulka č. 6: Četnost práce školního psychologa s třídním kolektivem

Tabulka č. 7: Vliv školního psychologa na klima školy, třídy a vztahy mezi subjekty

Tabulka č. 8: Školní psycholog na plný úvazek

Graf č. 1: Informovanost žáků o činnosti školního psychologa

Graf č. 2: Rozhovor s rodiči o činnosti školního psychologa

Graf č. 3: Znalost umístění pracoviště školního psychologa

Graf č. 4: Činnosti školního psychologa

Graf č. 5: S kým řeší žáci své problémy

Graf č. 6: Řešení problémů podle věku žáků

Graf č. 7: Problémy žáků

Graf č. 8: U koho hledají žáci pomoc

Graf č. 9: Doprovod ke školnímu psychologovi

Graf č. 10: Řešení problémů s psychologem

Graf č. 11: Navštívil vaši třídu školní psycholog

Graf č. 12: Využití služeb školního psychologa

Graf č. 13: Doporučení ke školnímu psychologovi

Graf č. 14: Využití služeb školního psychologa

Graf č. 15: Problémy řešené s psychologem

Graf č. 16: Délka pedagogické praxe učitelů na ZŠ Rudná

Graf č. 17: Četnost využívání služeb školního psychologa pedagogy

Graf č. 18: Informovanost žáků

Graf č. 19: S kým řeší žáci své problémy – učitelé

Graf č. 20: S kým řeší žáci své problémy – porovnání učitelé 1. a 2. stupně

Graf č. 21: Informovanost žáků

Graf č. 22: Problémy, které řeší žáci se školním psychologem

Graf č. 23: Spolupráce pedagogů se školním psychologem

Graf č. 24: Vliv školního psychologa na klima školy, třídy a vztahy mezi subjekty

PŘÍLOHY

Příloha č. 1

Přepis rozhovoru se školním psychologem**1) Jaká je délka vaší praxe školního psychologa**

9 let

2) Jak dlouho působíte na zdejší škole

2,5 let

3) Jaký je váš pracovní úvazek na zdejší škole

0,5

4) V čem spočívá vaše role ŠP?

Realizace psychologického poradenství, individuálních i skupinových konzultací a psychoterapie.

Hlavní náplň práce: individuální a skupinové konzultace s žáky/rodiči, psychologické poradenství, diagnostika, screening a depistáže, podpůrná psychoterapie, sociometrie, vedení preventivních programů, supervize pedagogům, práce s třídními kolektivy se zaměřením na děti se speciálními vzdělávacími potřebami.

5) Jakým způsobem jsou žáci informováni o službách školního psychologa?

Prostřednictvím souhlasu s prací školního psychologa, dále pak prostřednictvím mě (na preventivních/intervenčních) setkáních se třídou nebo depistážích, dále pak prostřednictvím pedagogů a vedení školy. Pokaždé opakovaně zdůrazňuji, s čím vším mohou za mnou žáci přijít.

6) S čím dětem nejvíce pomáháte?

Se vztahy ve škole.

7) Přichází se svými problémy žáci sami/s rodiči, nebo na základě pozorování ve třídě či na doporučení pedagoga?

Všechno dohromady. Nejčastěji sami, dále je to doporučení rodičů a nejméně (ale také) pouze na doporučení pedagoga

8) Jak získáváte důvěru dětí, které se přijdou svěřit se svým problémem?

Tohle je velmi individuální záležitost. Existují samozřejmě teoretické opory, které přesně se učíme jako začínající psychologové, ale v podstatě nefungují ve všech případech.

Důležité je navození vhodné atmosféry při přijetí. Dále pak o instinktu (to již čerpám z letité praxe), ukázat dětem, že máte zájem na tom sdílet jejich trápení, jejich problémy a nesoudím (někdy je to třeba i verbálně vyjádřit). Ne každé dítě je ale hned ze začátku otevřené. Někdy to trvá opravdu dlouho, než se svěří, děti jsou citlivé. Je to rozdílné už jen od zakázky, se kterou za mnou děti přicházejí.

Někdy děti přicházejí veselé a jindy plačící. Někdy se svěřují rychle a sypou to ze sebe, jindy jsou mlčenlivé a je třeba jim dát možnost se vyjádřit kupříkladu kresbou (i když nejsem přílišný zastánce projektivních technik při práci s dětmi, užívám kresbu pak zejména ve smyslu jejich vysvětlení a podání. Zajímá mě hlavně kontext bez podsunutí a uzavřených manipulativních otázek.

S dětmi funguje čistá komunikace, dát jasně verbálně najevo co mohou a nemohou, co od vás – ode mne můžou čekat. Jednoznačně s čím jim můžu pomoci a také, že jim třeba nemohu slíbit mlčenlivost (pakliže se jedná o věc, která se dotýká jejich nezletilosti – že bude nutná konzultace s rodiči a vysvětlit jim proč, aby tomu porozuměli).

9) Jaká je vaše představa práce se žáky?

Představy nemám. Když jsem byla v začátcích, tak jsem si představovala, jak děti budou reagovat na to či ono a v praxi to stejně funguje jinak. Velmi mě baví využívání spontaneity dětí ve skupině. Začínám více využívat běžné hry k psychologické práci. Každá hodina je jiná, každý třídní kolektiv reaguje jinak. V individuální práci pak děti spíše vedou mě. Vždycky se snažím řešit to, co ony potřebují, takže udávají směr i tempo řešení. Někdy to chce hodně trpělivosti, jindy stačí jedna konzultace.

Proto představy nemám.

10) S jakými problémy za vámi žáci nejčastěji chodí?

Se vztahovými problémy se spolužáky a s problémy doma.

11) Které činnosti školního psychologa při práci s dětmi vykonáváte nejčastěji?

Je to půl na půl skupinová a individuální práce. V případě pak skupinové práce s žáky vedou prevence patologických jevů ve třídě s třídním kolektivem (hrajeme si hry, povídáme, když je třeba, intervenujeme).

12) Jak často řešíte různé zakázky s dětmi? Kolikrát za školní rok pracujete s třídním kolektivem, intervenujete při řešení problémů s žáky, diagnostikujete, děláte besedy či semináře?

Četnost řešení zakázek s dětmi se liší měsíc od měsíce a současně taky to, co je zrovna aktuální. Minulé měsíce jsem měla nemocenskou, tak se to ani počítat nedá, když jsem nebyla. Když to zkusím zprůměrovat vzhledem k celému školnímu roku, tak za měsíc stihnu na 0.5 úvazku cca 20 individuálních konzultací s dětmi, cca 2-3 konzultace s rodiči a dále pak cca 15 konzultací s pedagogy a 5-7 hodin práce se třídami (jak kdy..). Třídy do konce roku navštívím všechny. Některé vícekrát, jiné jen jednou. Je to půl na půl prevence a nezúčastněné pozorování žáků ve třídě. Dále pak intervence, ale něco většího takhle řeším spíše 1x za dva měsíce a to vyžaduje okamžitou prioritu a to pak mám třeba hned 4 hodiny v daném měsíci s jednou třídou.

Jaký vztah máte s učiteli? Obracejí se na vás? Co jim můžete nabídnout?

Myslím, že v rámci svého polovičního úvazku nadstandardní. Ano, obracejí, nestihám ☺. Mám pocit, že jim nedávám tolik času a péče, kterou bych chtěla. Jsem ráda, že se na mě s důvěrou obracejí, ale vím, že kolikrát běhám ze třídy do třídy, dořešuji věci i doma, snažím se. Jsme velká škola, myslím, že tady snad jednou zcela zakotvím. Někdy to může vypadat, že se nevěnuji zakázce, jak mám, protože jakmile něco nehoří, tak to odsunu (ne zcela ale do doby než bude čas). Protože většinou ty nové věci velmi hoří a jedná se o akutní věci, kdy zítra už může být hodně pozdě. Některé záležitosti mají absolutní přednost, když jsme kupříkladu s výchovným poradcem nuceni jednat s OSPOD, popřípadě kriminalisty, nebo Policií ČR.

13) Chodí za vámi pro radu také rodiče žáků školy?

Ano, velmi často. Zakázky jsou nejrůznějšího charakteru.

14) Jak si představujete práci s rodiči?

Nemám žádné představy, mám praxi.

15) Je něco, co vám komplikuje práci?

Nedostatek časového prostoru. Sdílení svého kabinetu s kolegyní (již dočasně vyřešeno). Časté konzultace s žáky, pedagogy i zákonnými zástupci vyžadují uzavřený důvěrný prostor.

16) A opačně, co vám ve vaší práci dělá radost?

Moje práce školního psychologa mě neskutečně naplňuje tak jak je. Je to někdy velmi náročné, ale je mi ctí, že se můžu celkově a alespoň částečně podílet na pohodě, která ve škole (myslím si) panuje. Jsem ráda, že za dva a půl roku působení na škole pedagogové myslím ví, že za mnou mohou přijít a že to funguje. Líbí se mi různorodost. Proto jsem se také ze zdravotnictví rozhodla pro práci ve školství. Školní psycholog pracuje individuálně a skupinově s dětmi v širší škále věkové kategorie, dále pak s dospělými jedinci – jejich zákonnými zástupci a pedagogy. Pak tady máme možnost se realizovat či dorazit na administrativní práci, která s tím souvisí, ale člověk si při přepisu práce uvědomí lépe souvislosti a lépe je pak v případě potřeby konzultuje. Současně mi dělá radost nadstandardní spolupráce s vedením. Mám pocit, že máme takto společné projekty a nejsem v možnostech řešení sama. Dále pak spolupráce s metodikem prevence, kdy se nám podaří vymýšlet nové a nové věci, současně pak spolupráce s výchovným poradcem, který je vynikající v krizové intervenci, organizátorských záležitostech a institucionalizovaného zastřešení. Současně se velmi těším na první akci, kdy budu o této práci a souvisejícími záležitostmi přednášet rodičům dětí z téhle školy, která má proběhnout zanedlouho. Tak nějak to tady na škole dle mého názoru krásně funguje a tahle různorodost, která je v možnostech školního psychologa, mě neskutečně baví.

Příloha č. 2

Role školního psychologa vnímaná žáky

(Dotazník pro žáky)

- 1) Navštěvuji třídu: 4 – 5 – 6 – 7 – 8 – 9
- 2) Víš, že ve škole působí školní psycholog?   ano   ne
- 3) Pokud ano, od koho ses o jeho činnosti dozvěděl/a?
- od rodičů
  - od vedení školy prostřednictvím informovaného souhlasu
  - od třídního učitele
  - od spolužáka
  - od školního psychologa v rámci návštěvy ve třídě
  - od školního psychologa při individuální konzultaci
- 4) Hovořil/a jsi s rodiči o možnosti využití služeb školního psychologa?
- ano   ne
- 5) Víš, kde najdeš pracoviště školního psychologa?
- ano, už jsem tam byl
  - ano
  - ne
- 6) Víš, co je náplní práce školního psychologa?
- spolupracuje s třídním učitelem
  - řeší výchovné problémy žáků
  - pracuje s třídním kolektivem
  - vyhledává šikanu mezi žáky
  - konzultuje s jednotlivými žáky, kteří mají problém doma
  - spolupracuje s rodiči
  - nevím
- 7) S kým řešíš svoje problémy?
- s třídním učitelem
  - s pedagogem, ke kterému máš důvěru
  - se školním psychologem
  - s výchovným poradcem
  - s metodikem prevence
  - jiná odpověď _____

8) Ve škole mám problém: ano ne

9) Pokud ano, jaký:

- zhoršený prospěch
- nemám kamarády ve třídě
- myslím si, že si učitel na mě zasedl
- problémy se spolužáky
- problémy doma

10) Kdybys měl/a problém, se kterým si nevíš rady, vyhledal/a bys pomoc ...?

- rodičů
- třídního učitele
- školního psychologa
- výchovného poradce
- metodika prevence
- pedagoga, ke kterému máš důvěru

11) Pokud bys chtěl/a řešit problém se školním psychologem, navštívil/a bys ho:

- sám/sama
- v doprovodu rodičů
- se spolužákem
- s třídním učitelem

12) S jakými problémy bys zašel/a za školním psychologem?

- zhoršený prospěch
- nemám kamarády ve třídě
- mám pocit, že si učitel na mě zasedl
- problémy se spolužáky
- problémy doma

13) Navštívil vaši třídu školní psycholog?

- ano, hráli jsme různé hry
- ano, přišel se podívat, jak pracujeme
- ano, řešil problém v třídním kolektivu
- ne, ještě u nás nebyl

14) Využil/a jsi služeb školního psychologa?

- ano, skupinově se třídou
- ano, individuálně
- ne

15) Kdo Tě za školním psychologem poslal?

- na doporučení kamaráda
- třídní učitel
- pedagog předmětu, ve kterém mám problém
- rodiče
- já sám

16) Pokud ne, využil/a bys služeb školního psychologa?

- ano
- ne
- nevím

17) Se školním psychologem bys řešil:

zhoršený prospěch:	ano	-	ne
problémy se spolužáky:	ano	-	ne
problémy doma:	ano	-	ne
problémy s pedagogy:	ano	.	ne

Příloha č. 3

Role školního psychologa vnímaná žáky

(Dotazník pro pedagogy)

- 1) Pohlaví: muž žena
- 2) Pedagog: 1. stupně 2. stupně
- 3) Doba pedagogické praxe:
- 4) Využíváte služeb školního psychologa?
- Ano
- Ne
- 5) Které služby využíváte nejčastěji?
- Diagnostika žáků (testy)
- Intervence při řešení problémů žáků
- Adaptační programy
- Prevence školní neúspěšnosti
- Práce s nadanými žáky
- Práce s problémovými žáky
- Prevence šikany
- Besedy a semináře
- 6) Jaký význam má působení školního psychologa v těchto činnostech? (0 – žádný, 5 – největší)
• Diagnostika žáků (testy)	0 – 1 – 2 – 3 – 4 – 5
• Intervence při řešení problémů žáků	0 – 1 – 2 – 3 – 4 – 5
• Práce s třídním kolektivem	0 – 1 – 2 – 3 – 4 – 5
• Adaptační programy	0 – 1 – 2 – 3 – 4 – 5
• Prevence školního neúspěchu	0 – 1 – 2 – 3 – 4 – 5
• Práce s nadanými žáky	0 – 1 – 2 – 3 – 4 – 5
• Práce s problémovými žáky	0 – 1 – 2 – 3 – 4 – 5
• Prevence šikany	0 – 1 – 2 – 3 – 4 – 5
- 7) Jakým způsobem jsou žáci o činnosti školního psychologa informováni?
- školním psychologem při práci s třídním kolektivem
- Vedením školy
- Prostřednictvím rodičů
- Žáky informuje třídní učitel
- Školním psychologem při individuální konzultaci

- 8) S kým žáci řeší problém, se kterým si neví rady?
- S třídním učitelem
  - S metodikem prevence
  - S výchovným poradcem
  - Učitelem, ke kterému mají důvěru
  - Se školním psychologem
- 9) Obracují se žáci vaší třídy se svými problémy na školního psychologa?
- Ano
  - Ne
  - Nevím
- 10) Pokud se na Vás obrátí žák s potřebou řešení problému, doporučíte mu hledat pomoc u školního psychologa?
- Ano
  - Ne, poradím mu sám/a
- 11) Myslíte si, že jsou žáci dostatečně informováni o činnosti školního psychologa?
- Ano
  - Ne
  - Nevím
- 12) Dochází žáci vaší třídy na individuální konzultace ke školnímu psychologovi?
- Ano
  - Ne
  - Nevím
- 13) Jaké problémy řeší žáci se školním psychologem?
- Problémy se spolužáky
  - Problémy doma
  - Problémy s pedagogy
  - Zhoršený prospěch
- 14) Spolupracujete se školním psychologem při...
- Řešení výchovných problémů žáků
  - Řešení vzdělávacích problémů žáků
  - Při vytváření individuálních vzdělávacích plánů

15) Jaká je podle Vás míra důležitosti působení školního psychologa na ...? (0 – žádná, 5 – největší)

• Klima školy	0 – 1 – 2 – 3 – 4 – 5
• Klima třídy	0 – 1 – 2 – 3 – 4 – 5
• Vztahy mezi žáky	0 – 1 – 2 – 3 – 4 – 5
• Vztahy mezi žáky a učiteli	0 – 1 – 2 – 3 – 4 – 5
• Vztahy mezi učiteli	0 – 1 – 2 – 3 – 4 – 5
• Vztahy mezi školou a rodiči	0 – 1 – 2 – 3 – 4 – 5

16) Navštívil vaši třídu školní psycholog v rámci práce s třídním kolektivem?

- Ano
 Ne

17) Uvítali byste, kdyby školní psycholog pracoval na plný úvazek?

- Ano
 Ne